

Nr. 22
1939
30 s.

Chaitse Hoch!

TOIMETUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8, Kaitseliidu Peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel J. Maide, telefon 451-94.

Tegevtoimetaja: kapten A. Truuvere, telefon ametis 451-89 ja sv. 156-a, kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu Peastaap. Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00–12.00.

Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaamiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

*

TALITUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9–3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/3 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

KAITSELIIDU HAALEKANDJA.

ILMUB KAKS KORDA KUUS.

TOIMETUSE NÕUKOGU:

Kaitseliidu Peastaabi ülem kolonel J. Maide (esimees), KL Peastaabi Kultuur-informatsiooni jaoskonna pealik kapten A. Truuvere (esimehe ase-täitja), KL Peastaabi Õppe- ja Spordi-osakonna pealik kolonel A. Balder, Tallinna Maleva pealik kol.-lt. R. Lints, Pärnu Maleva pealik kol.-lt. J. Lugus, Tartumaa Maleva pealik kol. P. Asmus, Viru Maleva pealik kol.-lt. G. Vaher, Naiskodukaitse Kultuurosakonna vanem pr. Juuli Steinmann, Noorte Kolkaste Peastaabi ülem noortemagister J. Tedersoo, Kodutütarde esindajana keeleteadlane pr. Lilli Room ja „Kaitse Kodu!“ talituse juht majandusteadlane R. Jukk.

Nr. 22

1939

SISUKORD:

Kaanel: Meie kuulipildureid laskeharjutusel.

J. Tedersoo: Mõtteid kaitseliidu noorte organiseerimisest.

— KL Peastaabi sekretär leitnant R. Raudsepp 25 a. ohvitseri kutses.

— Raamat — minu parim sõber.

P. L.: Kaitseliidu ohvitserid aastmes kõrgendamise ettevalmistamise kursustel ja katseil.

Agu Kask: Kalevi malevkond 15-aastane.

L. S.: Eesti maareform 20-aastane.

EPA.: Sõjakonterband.

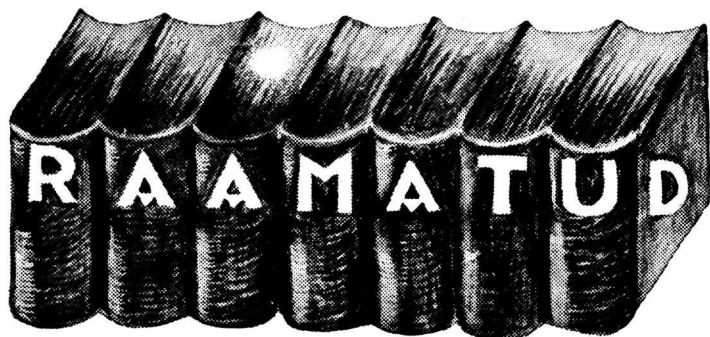
H. N.: Meremiinid.

Herbert Haljaspõld: Tehnika aastal 2000.

J. P.: Spordiaasta sõjapilvedes.

V. Aasoja: Itaalia maailmasõtta astumise sõjapoliitilisi ja strateegilisi põhjusi.

— Meilt ja mujalt.

ON SINU PARIMAD SÕBRAD

vastupidavalt. Täidame tellimisi välismaa kirjandusele ja ajakirjandusele

Ostke, lugege, kinkige raamatuid!

Raamatu-, kirjutusmaterjali- ja paberikaupade suurlaod Tallinnas

K.-Ü. „RAHVAÜLIKOO“

Harju 48, oma majas, tel. 444-39, 444-37, 442-14 • Pärnu mnt. 10, tel. 446-67, 446-66, 451-15

Kaitse Kodu!

Nr. 22

Tallinnas, 30. novembril 1939

XV aastakäik

Mõtteid

Kaitseliidu noorte organiseerimisest

Viimased kümme aastat on harjutud teadma väljenduse „Kaitseliidu Noored“ all kitsamas mõttes Kaitseliidu eriorganisatsiooni „Noored Kotkad“ ja laiemas mõttes mõlemaid noorte eriorganisatsioone — „Noored Kotkad“ ja „Kodutütred“ — kokku. Päevakorral seisva skautlike noorte ühendamise probleemi arutlemisel vahest on seejuures kõige rohkem märgatud, et siin sõna „skautlik“ on määratleva tähtsusega, mis nende eriorganisatsioonide liikmeskonda, eriti Noorte Kotkaste organisatsioonis, vanuselt klassifitseerib 8—15 eluaastasse, kandvama vanusega 13—14 aastat. Seejuures Noorte Kotkaste juures on aastat kolm rõhutatud vanemate poiste organiseerimise vajadust, millega on mõeldud noori 16. eluaastast kuni 20 a. täitumiseni.

Noorte Kotkaste kõrval aga haarab Kaitseliidu põhiorganisatsioon ise meesnoori alates 17. eluaastast. Neid oleme senikaua harjunud tundma noorkaitseliitlase nime all. Nende töö Kaitseliidus on mõnesuguse kujunemise omandanud peamiselt linnades, silmapaistvamalt Tartus, kus selles eas noored moodustavad omaette üksuse Tartu Maleva Õppurmalevkonna näol. Selle üksuse intensiivne töö ja paljudel tööaladel tähelepanu endale tõmbavad tagajärjed kinnitavad, et selles eas noortega on otstarbekohane töötada veel paljugi laiemas ulatuses.

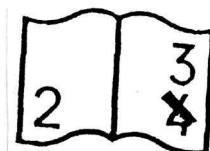
Pikemate kaalutluste järele ja mitmel puhul toimunud mõttevahetuste tulemusel on, rohkesti kuu aega tagasi, asunud konkreetsemalt küsimuse juure — Kaitseliidu liikmeskonna noorem koosseis, kes veel pole sõjaväes teenistust kannud, rakendada tööle eriprogrammide alusel, rakendades rohkemal määral nende nooruslikku agarust neid huvitavatel tööaladel. Uhtlasi noortele kohaste ja huvipakkuvate tööaladega nende arvu tõsta ja intensiivse tööga neid hulgalisemalt riigikaitseks ettevalmistuseks teadmisi omandama ergutada.

Sellase küsimuse kaalutlemisel on mitmed moodused sõelumist leidnud, kusjuures kõneldud on ka uuest eriorganisatsioonist nimetusega „Kait-

seliidu Noored“. Praegusel hetkel on veel lahtine küsimus, kas siin ongi tegemist Kaitseliidu eriorganisatsiooniga või üldse uue organisatsiooniga. Kuna meie ajalehtede veerge on läbinud kirjutused sel teemal, siis peame küsimusse valgust tooma ka oma ridades tekkida ja juurduda võivate väärarvamiste ärahoidmiseks.

Esijärjes toob kõiki mõttele uuest organisatsioonist uue nime esilekerkimine. Lähemal vaatlemisel tohiks nimetus „Kaitseliidu noor“ olla vaid sisuliseks korrektiiviks senisele noorkaitseliitlasele (s. o. algaja kaitseliitlane, kes pole sõjaväes sundaega teeninud). Noorsoo organiseerimise seadus määrab ülempiiri „noorte“ vanadusele 20. eluaastaga. Seepärast võiks olla õigustatud kõiki Kaitseliidu liikmeid alla 20. eluaasta nimetada „noorteks“ ja neid erikavade alusel vastavale õppetööle omaette üksustesse koondades seda koosseisu „Kaitseliidu Noorte“ nime all tervikuna tähistada. Selle juures jäägu siinkohal lõplikult määramata, kas on tegemist omaette organisatsiooniga, s. t. Kaitseliidu eriorganisatsiooniga, või on see üks Kaitseliidu liikmeskonna uus jagunemine, nagu seda on rindemehed, sisekaitsemehed, Kaitseliidu liikme kandidaadid (KLLK § 54 j. t.). See küsimus on praeguseni lõplikult otsustamata.

Kuid uute ja omaette õppekavade kasutamisele võtmine tingib igal juhul nende noorte koondamise omaette üksusteks, milline mõte ka Haridusministeeriumi poolt omal ajal on tõstatatud. On vägagi tõenäoline, et need noorteüksused paljudel kaitseliitlastega ühistel tegevusaladel viimaseile tugevateks võistlejateks ja võistlusaladel sagedasteks võitjateks võivad kujuneda. Nagu edaspidisel õppekava vaatlemisel võime näha, jääb sellaseid ühiseid tegevusalasid veel palju. Kuid noorte ind ja energiaküllus tingivad omaette üksusi, nagu seda vajaliseks teevad ka eriharrastused, mis noortele on vajalised ja tõenäoliselt noorte poolt sooja vastuvõtu peaksid leidma, täiskasvanuid aga nende igapäevases ajanappuses enam ei suuda kaasa viia. Selle juures kerkib küsimus — senini lõplikult la-

[265]
666

hendamata — kas need Kaitseliidu noorte üksuste liikmed võetakse vastu Kaitseliidu liikmeiks, s. t. et nad omaksid tegevliikme õigused, või oleks otstarbekohasem siin võimaldada eriolukorda.

Kaitseliidu noorte erinevus Kaitseliidu tegevliikmest seisneb oluliselt selles, et noortele ei anta välja relva. Kui võrd nende õppetegevus näeb ette relvaõppust, siis on siin esmajärjes väikekaliibrilise spordipüssiga tegemist ja ehk ainult vanematele noortele ka sõjapüssiga. Kuid nii üks kui ka teine relv seisaks nende käsutuses vaid õppuste ajal, kuna muidu on relva asukoht vastavas depoos, nagu see on korraldatud koolideski, kus õpilaskond saab riigikaitselise õpetuse osaliseks.

Näiliselt võidab siin eriolukorra loomise mõttekäärik, mille tulemusel noorte üksuste liikmete vastuvõtt toimuks noorteüksuste juhataste poolt. Seega nende noorte õigused Kaitseliidus oleksid umbes praeguste Kaitseliidu liikme kandidaatide sarnased, kusjuures need noored omavad tegevliikme õigusi pärast sõjaväeteenistuse kohustuse õiendamist soovi korral Kaitseliidu liikmeks tuleku teel. Selleks sammuks peaksid soodustused olema loodud, kui noored juba Kaitseliidu üksuste juures organisatsiooniliselt nende lähedal on senikaua töötanud. Seepärast on noorte üksuste ellukutsumine vastavalt ka ette nähtud, ja esialgse kava kohaselt järgmiselt:

Põhimõtteliselt kutsutakse Kaitseliidu noorte üksused ellu Kaitseliidu majandus-administratiivsete üksuste juures.

Maal asutatakse noorte rühm Kaitseliidu kompanii juure. Kui noorte elutsemistihedus ei võimalda rühma luua teatud keskuses, võib rühm koosneda üksikutest jagudest, mis asuvad Kaitseliidu rühmade juures, kusjuures üks jagudest moodustab rühma kooskäimise keskuse eeldusega, et selle jao juures asub rühma juhtkond, ruumid, õppevahendite tsentrum jne.

Linnas ja teistes tihedamini asustatud keskustes moodustatakse noorterühmad või noortekompaniid Kaitseliidu malevkondade juures. Selle juures võidakse noorteüksusi asetada kontaktis töötama ka Kaitseliidu malevkonna allüksustega, eriti erialaliste oskuste omandamise soodustamise seisukohast.

Näiliselt olulisimaks ja elulisimaks noorteüksuseks peaks maa oludes kujunema noorte rühm ja linna oludes kompanii. Praeguse kava kohaselt oleks nende koostis järgmine:

Kaitseliidu noorte rühm koosneb 4 jaost. Teda juhib kaitseliitlaste hulgast määratud noorterühma pealik ja noorte hulgast määratud noorterühma abipealik.

Väljaõppe teostamise huvides on soovitatav jaod koostada ühevanustest noortest: alla 17 aasta vanused, 17 a. vanused, 18 a. vanused ja 19 a. vanused liikmed.

Kaitseliidu noorte kompanii koosneb kolmest rühmast. Iga rühm võib töötada eri tegevusalal,

kandes rühma ulatuses ka vastavat vormiriietust. Noorte kompaniid juhib kaitseliitlaste hulgast määratud pealik ja tema abi.

Kaitseliidu noorte kõrgeimaks juhiks, töö suuna määrajaks ja üldiseks korraldajaks on Kaitseliidu ülem. Ta juhib Kaitseliidu noorte tegevust samaselt kui Kaitseliidu tegevust Kaitseliidu Maleva pealikute kaudu, Kaitseliidu Peastaabi, eriti Kaitseliidu Peastaabi Noorteosakonna koosseisu kuuluvate tööjõudude kaasabil.

Kaitseliidu Malevas juhib Kaitseliidu noorte tegevust Kaitseliidu Maleva pealik oma alluvate pealikute kaudu ja palgaliste instruktorite ning tööjõudude kaasabil. Maleva pealik võib rakendada Kaitseliidu noorte tegevuse juhtimise erialaliseks abiks maleva ulatuses maleva noortepealiku, kes on oma tegevuses ja kompetentsides võrdne teiste maleva eripealikutega (nagu maleva propaganda-pealik, sanitaarpealik jne.).

Kaitseliidu noorte rühma, kompanii või malevkonna pealik leitakse ja esitatakse selle Kaitseliidu üksuse pealiku poolt, kelle juures vastav noorteüksus asub, ja kinnitatakse kohale selle Kaitseliidu üksuse pealiku poolt, kellele allub esitav Kaitseliidu üksus.

Maleva noortepealik esitatakse Kaitseliidu Maleva pealiku poolt ja kinnitatakse Kaitseliidu ülema poolt.

Noortepealikuks tuleb valida energilisi, algatus- ja teovõimelisi isikuid — kaitseliitlasi, kel on huvi, arusaamist ja armastust tööks noortega ja kes on suutelised organiseerima tegevuseks vajalised eeldused, korraldama ja juhtima tööd ning pakkuma noortele oskusi ja teadmisi elulises küsimusis.

Kaitseliidu noorte rühmades rivilise, riigikaitselise väljaõppe ja kehaskasvatuseliku töö juhtimise kõrval (millised alad kuuluvad noorte rühma pealiku ja tema abi tegevuse valdkonda) moodustatakse rühma liikmeskonna enesealgatusliku tegevuse juhtimiseks ja korraldamiseks rühma juhatus järgmiselt: rühma pealik on juhataste esimeheks, pealiku abi on juhataste esimehe abiks ja kolm liiget on valitavad üheks aastaks rühma liikmeskonna iga-aastase peakoosoleku poolt.

Rühma juhataste ülesandesse kuulub:

- rühma liikmeiks vastuvõtmine,
- klubi tegevuse organiseerimine ja selle eelduste loomine vastavalt liikmeskonna huvikalduvustele,
- kultuurialaliste ja meelelahutusliku tegevuse organiseerimine,
- kursuste kavastamine enese üldhariduse täiendamiseks ja liikmeskonna arendamiseks elukutselistel ja ühiskondlikel tööaladel vastavalt liikmeskonna huvidele, ja nende ettevõtete läbiviimise korraldamine,
- kodukaunistusliku ühistöö korraldamine ja kavastamine rühma ühissettevõtete ulatuses,
- rühma seesmise majanduliku elu korraldamine vastava eelarve ja kavade ulatuses,

KL Peastaabi sekretär leitnant R. Raudsepp 25 a. ohvitseri kutses

Kaitseliidu Peastaabi sekretäri leitnant Rudolf Raudseppal VR I/3 täitus 19. novembril s. a. 25 aastat ohvitserikutses omandamisest.

Juubilar on sündinud 15. aprillil 1892. a. Järvamaal Särevere vallas. Õppis Tallinnas Aleksandri gümnaasiumis, mille järele astus vabatahtlikuna Vene sõjaväkke, kus ülendati 19. novembril 1914. a. tagavara-lipnikuks. Maailmasõjast võttis juubilar osa ohvitserina sõja algusest alates Saksa väerinnal, saades haavata ning põrutada.

Eesti Vabadussõjas võitles juubilar Skautsrügemendi ridades, olles väljapaistev oma isikliku tubliduse ja vahvuse poolest. Vabadussõjas ülesnäidatud teenete eest annetati talle I liigi 3. järgu Vabaduse Rist ja tasuta maa normaaltalu suuruses.

Kaitseliidu tööst on leitnant R. Raudsepp täie andumusega osa võtnud Kaitseliidu algpäevist alates, tegutsedes alul KL Tallinna Malevas malevkonna pealikuna ning 1. detsembrist 1925. a. sama maleva sekretärina.

1. märtsist 1926. a. asus leitnant R. Raudsepp KL Peastaabi sekretäri kohale, kus ta on töötanud tänaseni, jäädes samal ajal innukalt edasi tegutsema ka vabatahtlikult Kaitseliidu juhtide ridades.

Kaitseliidu töös ülesnäidatud hoolsuse ja tubliduse eest on teda vääristatud KL Kotkaristi IV klassi ja KL Valgeristi III klassi teenetemärgi annetamisega.

Soovime tublile töömehele ja armsale kaasvõitlejale tema tähtpäeva puhul südamlikku õnne ja edu nii ametialal kui ka isiklikus elus.

— seisukoha võtmine rühma liikmete ebaväerika käitumise puhul ja vajadusel ettepanekute esitamine nende väljaarvamiseks või väljaheitmiseks.

Rühma juhatuse otsused vajavad jõustumiseks selle Kaitseliidu üksuse pealiku kinnitust, kelle juures rühm asub.

Noortekompanii juhatuse kompetentsid oleksid peagu samased, kusjuures liikmete vastuvõtmine jääks ära, kuna seda tehakse rühma juhatuse poolt. Ka juhatuse koostis jääks analoogiliseks, kusjuures valijaiks osutuksid juba kompanii koosseisu kuuluvate rühmade juhatuste liikmed, kes siin tegutsevad nii-ütelda valijasmeeste ülesandeks. Samasuguselt areneks ka noorte malevkonna juhatuse moodustamine ja funktsioonid, kui selle moodustamist üldse on vaja teostada.

Kaitseliidu noorte väljaõppe ulatuse ja korralduse määrab Kaitseliidu ülem, pannes maksma vastavad kavad. Nende kavade elluviijaiks ja teostajaiks on vastavad pealikud ja juhid Kaitseliidus ja Kaitseliidu noorte juures.

Arvestades asjaolu, et kõigil õppekavas ettenähtud aladel ja kogu ulatuses ei saa Kaitseliidu ja noortepealikud ega Kaitseliidu instruktoreid olla alati asjatundjad, peavad nad leidma endile vabatahtlikke abijõude ja instruktoreid kas kaitseliitlaste endi perest või väljastpoolt Kaitseliitu. See ülesanne lasub eriti Kaitseliidu instruktoreil oma

õppepiirkonnas asuvate Kaitseliidu noorte väljaõppe eduka teostamise ulatuses.

Kaitseliidu noorte õppetegevus korraldatakse järgmistel tegevusaladel, lahus Kaitseliidu tegevusest, kui ei ole erikorraldust üheskoos töötamiseks:

I. Kehalise kasvatuse alal.

1. Võimlemine — vaba ja rakendusvõimlemine, nende massdemonstratsioonid, ka põrand- ja riistvõimlemine.
2. Sport — kergejõustik, suusatamine ja ujumine. Sportlikud mängud ja üksuste võistlused vanadusele vastavate keskmiste normide täitmiseks.
3. Rännakud vastupidavuse arendamiseks ja jalgsi matkamine kodumaa tundmaõppimiseks.
4. Laagrielu ja maastikuharjutused.

II. Vaimse kasvatuse alal.

1. Referaadid noorte eneste, ettekanded noorte juhtide ja kutsitud erialade lektorite poolt järgmistel teemadel:
 - a) E. V. Põhiseaduse ja riikliku korralduse tundmaõppimine.
 - b) Eesti ajalugu ja eriti Vabadussõja ajalugu.
 - c) Eesti maateaduslik ülevaade, eriti majandusgeograafia.
 - d) Kirjandus — tähtsaimad ja tähelepandevaimad teosed eesti kirjanduses.

Mõned aastad tagasi pühitsesime meie esimese eesti-keelse raamatu ilmumise 400 aasta juubelit. Siitpeale hakkas arenema iga-aastane raamatunädala korraldamine Eestis, muutes raamatukultuuri küsimuse ühel hoobil elulähedaseks. Raamat kui kirjanduslik toode on tõstetud seega väärilisse aasse ja avalik tähelepanu, mis temale sellega üles näidatakse, on osutunud Eesti raamatukultuuri arendamise ning viljelemise parimaks tee-rajajaks.

Oleks ekslik arvata, et huvi raamatu kui kultuuri viljeleja vastu oleks olnud meil kunagi tagasihoidlikum kui praegu. Muistsete aegade hämaruses oli raamat ainsaks teenäitajaks kultuurilise arenemise poole, temast haarati kinni kui vaimupimedusest päästjast ning tema lehekülgedelt otsis iga parema tuleviku poole püüev inimene endale vajalikku vaimutoitu. Ainult et siis ei olnud anda meie rahvale nii palju sellist vaimutoitu, kui ta seda vajas, ja seepärast oli huvi raamatu vastu neil aegadel võib-olla veelgi suurem.

Nüüd, kus meil on trükist ilmunud tuhandeid häid raamatuid, võib iga kodanik katta oma kirjanduslauda rikkaliku vaimutoiduga, millega tutvustamiseks ja valiku hõlbustamiseks korraldataksegi meil nüüd igal aastal üleriigilist raamatunädalat.

Raamat on meie hea sõber ja jutlev kaaslane, kelle seltsis meie võime veeta mõnusaid puhketunde, kuid kelle kaudu saame meie ka ammutada elutarkust ning teadust. Hea raamatu pale on meile alati naeratelev ning sõbralik, tema sisu mõnusat ajaviidet pakkuv ja õpetlik. Meie hindame raamatut kui sõpra, kel on meile midagi head ütelda, ja mõistame, et tema kaudu avaneb meile sootuks uus ja senitundmatu maailm. Sellesse uude maailma astume meie hea raamatu kaudu tõsisemõnutundega südames ja alles siis mõistame meie, kui võrd elulähedane on meile raamat — meie jutlev vend ja hea sõber.

*

- e) Kultuuri- ja majanduselu areng ja saavutused Eestis, eriti iseseisvuse kestes.
 - f) Eesti juhtivate tegelaste elulood ja tänapäeva ülesanded.
 - g) Teemad vastavalt üksusse koondunud noorte huvidele, juhatuse määramisel.
2. Ettekanded päevaprobleemide põhielementide tutvustamiseks ja selgitamiseks kõigi riiklike eluvalduste, omavalitsuslike probleemide ning sise- ja välispoliitiliste sündmuste alal.
 3. Vaidluskoosolekud, kirjandus- ja muusikaõhtud, seltskondlikud koosviibimised jne.

III. Riigikaitselise õpetuse alal.

A. **Laskesport** — väikekaliibrilise sportpüssi tundmine (materjalosa), selle käsitlemise õpetus, laskeharjutused (laskekool), klassikatsed, võistlused, meistermärkide omandamine.

B. Algaja kaitseliitlase õppekursusest:

1. Sõjaline üldettevalmistus. 2. Rivikool. 3. Lahingukool. 4. Laskeasjandus (ainult neile 18-a. ja vanemaile poistele, kes seda koolis riigikaitselise õpetuse alal ei ole läbi teinud ja kes sportpüssi alal on näidanud rahuldavat oskust). 5. Vahiteenistus.

D. Kaitseliitlaste üldõppekursusest:

1. Topograafia. 2. Gaasiasjandus. 3. Tervishoid.

E. Kaitseliitlaste eriõppekursusest vastavalt noorte kuulumisele eriüksustesse:

1. Suusaõppus. 2. Jalgrattaõppus. 3. Ratsaõppus. 4. Luure- ja vaatlusteenistus. 5. Sideteenistus jne.

IV. Ühiskonnateenistuslikel aladel, tööteenistuses ja kutsealalises tegevuses.

1. Öhu- ja gaasikaitse korraldustöö.
2. Esmaabi (samariitlase kursus).
3. Tuletõrje tööga tutvumine ühes harjutustega tuletõrjuja õppekursuse ulatuses.
4. Kursused mootoritega ja masinatega (eriti liiklemise alal kasutatavatega) ümberkäimise oskuse omandamiseks — vastavalt elukohale linnas ja maal.
5. Tutvumine ühiskonnateenistuslike kutseala töodega vastavate praktikumide kaudu.

Käesoleva raamatunädala avamisel peeti üle riigi rida aktusi, kus avaldati rohkesti mõtteid raamatukultuuri kohta ja arvustati meie raamatu üldist kultuurilist taset. On ju tõsi, et meil on iseseisvuse aastate jooksul palju raamatuid trükist ilmunud — palju häid raamatuid, kuid nende seas ka rohkesti keskpäraseid või isegi halbu. Paljudel on kombeks saanud raamatunädala puhul kinkida raamatuid — kas sõpradele-tuttavaile, seltsidele, raamatukogudele või koguni koolidele, kus keegi ise oma noores eas on esimest raamatutar-kust õppinud. Siin on saanud üks mõte hüüdsõnaks: ärge kinkige teistele kunagi halbu raamatuid, kuigi teie ise tahate neist lahti saada ja ise neid enam ei vajal! Väga õieti tähendas Tallinnas avatud raamatunäituse aktusel Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoner sel puhul, et tema korraldab igal aastal oma raamatukogus revisjoni, kusjuures ta kõik läbi sõela pudenevad raamatud välja sorteerib ja ära põletab. Kõik, mis ei meeldi meile, seda ei pea meie püüdma ka teistele meeldivaks teha, on sellise eeskujuliku toimingu põhi-mõte. Nõnda on see ka raamatutega: kui meil on ühe raamatu kohta põhjendatud arvamus, et see oleks või-nud jääda meil lugemata, siis jäägu ta lugemata ka teiste-le. Kahju asemel võib see anda ainult kasu.

*

Raamatunädala puhul pole huvitusest vaadelda ka Kaitseliidu organisatsiooni osa eestikeelse trükitud sõna viljelemisel. Ajavahemikul 1925—1939 on Kaitseliidu ja Noorte Kotkaste Peastaapide ning Naiskodukaitse ja Kodutütarde Keskjuhatause poolt kirjastatud ühtekokku 78 teost lehekülgede koguarvuga 21.215. Sellest on kirjastatud: määrustikke ning eeskirju 22 — 1678 lehekülge, juhendeid 12 — 530 lhk., käsiraamatuid 20 — 3523 lhk. ja ajakirju ning perioodilisi väljaandeid 5 — 13.826 lhk.

Kaitseliidu ja tema eriorganisatsioonide väljapanekuid raamatunäitusel

Sia hulka on arvatud ka „Kaitse Kodu!“ — Kaitseliidu üleriigiline häälekandja.

Kaitseliidu väljapanek, haarates ühtlasi kõiki tema eriorganisatsioone, esineb ka Tallinnas korraldataval raamatunäitusel.

6. Kursused noortele teadmiste andmiseks nende hariduse tõstmiseks üldiselt ja tegelikel tööaladel, mis nendele edaspidi elukutse valikul võivad kasuks tulla, vastavalt kalduvustele ja huvidele.

7. Avalike väljakute, ausammaste ja oma kodu ümbruse jne. kaunistamine ja tegelik korrashoid.

Omaette peatüki moodustab noorte küsimuses vorm. Siin on kõne all pidevamalt kaks põhimoodust.

Esimese mõttekäigu järgi oleks noorte vormiks sama Kaitseliidu kehtiv vorm vähemate muudatustega, mis tähistaks nende kandjat Kaitseliidu noorena. Olgu see siis erimärkide kandmise kaudu eraldatud või jälle mõnesuguste erivärvide kaudu tähistatud. Kuid peab arvestama, et noor saab vormi kanda noorena, ent kaitseliitlase ikka jõudmisel on noore vorm talle väikeseks jäänud ega anna soodustusi majanduslikult, mida sageli tahtakse selle mooduse peavoorusena näha. Ent peavoorus on siin küll selles, et kaitseliitlased ja noored üksteisele lähedasi vormiriideid kandes tunnevad end ühise perena ja lahutamatu võimsa üksusena taotlevad oma kõrgeid teenistuslikke sihte.

Teine moodus näeb ette Kaitseliidu noorte vormiriideid lähedasena igapäevaseile riideile, näiteks tumesinise (või ka teisevärvilise) kindlalõikelise tänavülikonna taolisena, kus vormitunnuseks on peale kindla lõike vaid mõned kergelt eraldatavad märgid. Tähelepanekud kinnitavad, et näiteks meriüksused suudavad endale hõlpsamini vormi muretseda, kuna must kuub ja palitu samas lõikes kuldnööpidega on vorm, ja luunööpidega tsi-viilülikond.

Selle lähedane moodus võiks noorte juures leida tähelepanu selle tõttu, et noorte vormi saamine oleks majanduslikult nagu kergem, seega kiiremini teostatav.

Kõigi eeltoodud küsimustega peaks olema „Kaitseliidu Noorte“ korraldamine enam-vähem haaratud. Nagu lugejad võivad isegi märgata, on paljud küsimused praegu veel lahtised ja allakirjutaja peab veel kord kinnitama, et siin ka näiliselt lõplikul kujul toodud küsimused ei ole veel sugugi lõpplahendused viimisteldud kujul. Küsimuse toomine ülevaateks on praegu esialgne, kus palju on veel muutuvat, mille tõttu sõnavõtt on mõeldud vaid tekkida võivate eksiarvamiste ärahoidmiseks.

J. Tedersoo.

Kaitseliidu ohvitserid

auastmes kõrgendamise katseile ettevalmistamise kursustel ja katseil

11.—19. novembrini s. a. korraldas Kaitseliidu Peastaabi Õppe-Spordiosakond Tallinnas Sõjaväe Õppeasutiste juures Kaitseliidu maaväe ohvitseride ettevalmistuskursuse auastmeis kõrgendamise katseile.

Kursusele tuli kokku üle riigi ligi 100 ohvitseri, mis katseiks ülesantud ohvitseride arvust moodustas 80%.

Kursus jagunes relvaliikide järgi neljaks erialakursuseks:

- jalaväe laskuri,
- jalaväe raskekuulipilduri,
- välisuurtükiväe ja
- inseneriväe sideala kursuseks.

Üldaineis peeti loenguid kogu kursusele ühiselt, kuna praktilised ja erialalised ained võeti läbi erialakursustel.

Peale nimetatud relvaliikide oli kursustel veel üksikuid ratsaväe, soomusrongide ja inseneriväe pioneeriala ohvitseride, kellele korraldati vaid üksikuid loenguid erialalistes ainetes. Mereväe ja merekindluste ala ohvitseridele vähese osavõtjate arvu tõttu kursust ei korraldatud.

Kursuse töökava koosnes 65—70 töötunnist, mis iga päeva kohta tegi 8—9 töötundi.

Pealeselle tuli kursusel endil kodus ette valmistada teoreetilisi aineid, eeskätt määrustike ja eeskirjade omandamises.

Kursuse peamine eesmärk oli harjutada ohvitseride praktilistel aladel ja puudutada pealiskaudselt ka teisi katsekavades nõutavaid aineid. Seega kursuse töökava raskus baseerus enamikus praktilisel tegevusel, mille harjutamine ohvitserile kodus teeb raskusi.

Kursusel võeti põhjalikult läbi relvade materjalosa, peeti laskeharjutusi ühes tulejuhtimisega, lahendati taktikalisi ülesandeid kaardil ja maastikul, harjutati koond- ja lahkrivi juhtimist, tutvustati kõigi nende abinõudega, mis ühes või teises relvaliigis on tarvitusel ja mida vastava ala ohvitser peab tundma.

Loenguid oli kursuse töökavas suhteliselt vähe. Teoreetilisi aineid pidid kursuselased end ise ette valmistama.

Õppeainete rohkuse ja kursuse lühikese kestvuse tõttu tuli ohvitseridel teha pingutavat tööd. Õpitud aineisse süvenemiseks ja nende läbitöötamiseks polnud aega, sest iga järgnev tund tõi jälle midagi uut ja erinevat. Kuna kursusele järgnesid kohe katsed, siis tuli ohvitseridel komisjoni ette astuda väsinuina ja ületöötanuina. Seepärast avaldati soovi tulevikus jätta kursuse ja katsete vahele vähimalt nädal vaheaega. Kui seda tehniliselt on võimalik läbi viia, siis kursuse korraldajad arvestavad seda tulevikus.

Hoolimata pingutavast tööst täitis kursusi oma eesmärgi. Nagu järgnevat katset näitasid, andis 8—9 päeva jooksul tehtud töö küllalt häid tulemusi.

Töö edukuses kursusel aitas palju kaasa asjaolu, et Sõjaväe Õppeasutiste ülem võimaldas ohvitseridel elada õppeasutuste ruumes ja olla seal toidul, lubas tarvilise arvu õppejõude ja õppevahendeid, lubas kasutada õppe- ja laskevälju ning andis mitmesuguseid muid soodustusi.

Kasarmuelu ja -tegevus kursuse ajal tutvustas ohvitseride sõjaväelise korra ja sealse õhkkonnaga ning viis nad lähemale sõjaväele ja ta juhtidele, kellega tuli katseil kokku puutuda.

Kõik need head võimalused kergendasid kursuse korraldamist, tõstsid tunduvalt töö edukust kursusel ja aitasid palju katseiks kaasa.

Nii võis kursuse läbiteinud ohvitser astuda ettevalmistatult ja julgesti katsekomisjoni ette.

Ka tulevikus tuleb paratamatult korraldada kursusi, sest reserv-ohvitseridel jääb oma igapäevase töö kõrval vähe aega oma sõjaliste teadmiste täiendamiseks katsekavade ulatuses.

Viimasel ajal on hakanud kursusi korraldama ka väeosad oma reserv-ohvitseride sektiioonidele, mispärast ka reserv-ohvitseride teadmiste tasapind on märksa tõusnud.

Ohvitseride katseile saatmisel seadis Kaitseliit üles nõude, et ta ei luba katseile neid ohvitseride, kes ettevalmistamise kursusest osa ei võta. See nõue jääb maksma ka tulevikus.

Katsed korraldati 20.—23. novembrini maaväelastele Sõjaväe Õppeasutistes ja mereväelastele ja merekindluste ohvitseridele Merekindlustes.

Maaväe ohvitseride katseil oli 112 Kaitseliidu ja 38 reserv-ohvitseri, seega kokku 150 ohvitseri. Merekindlustes ilmus katseile 5 ohvitseri.

Nii suurt katseist osavõtjate arvu ei ole varem aastail kunagi olnud.

Maaväe ohvitseride katsete tegelikuks läbiviijaks oli Sõjaväe Õppeasutiste ülema poolt määratud komisjon, mille esimeheks oli Lahingkooli ülem kol.-lt. Marguste.

Katsed avas 20. XI Sõjakooli Õppeasutiste ülem kolonel Laurits, soovides katseiks head kordaminekut ja avaldades ohvitseridele tänu selle suure riigikaitselise töö eest, mida ohvitser vabatahtlikult teeb oma igapäevase töö kõrval.

Katseil esinesid ohvitserid:

- auastmete järgi alates kaptenist ja lõpetades lipnikuga,

Pilte Kl. res. ohvitseride kursustest:

1. Kursuslased koos õppejõududega.
2. Suurtükiväelased klassiõppusel.
3. ja 4. Jalaväelased klassis kirjalikult taktikalist ülesannet lahendamas.
- 5, 6, 7 ja 8. Tegevusharjutusi väeliikide järgi.

— relvaliikide järgi katsetati ohvitseride jalaväe laskuri, jalaväe raskekuulipilduja, jalaväe suuskurratturi, suurtükiväe suurtüki, suurtükiväe mõõdu, soomusrongide laskuri, soomusrongide raskekuulipilduja, soomusrongide suurtüki, inseneriväe side, inseneriväe pioneeri ja ratsaväe laskuri alal.

See suur erinevus auastmeis ja relvaliikides nõudis katsekomisjonilt head organiseerimist ja täpsust, et kõiki katsetada kavade kohaselt 4 päeva jooksul.

Katsekomisjoni töö oli hästi organiseeritud ja ette valmistatud, selle tõttu arenes ka töö lodusasti ja minutilise täpsusega. 23. novembril komisjon esitas valmis materjalid katsete tulemuste kohta Sõjaväe Õppeasutuste ülemale ja need avaldati katseist osavõtjaile lõppaktusel.

Katsete tulemused avaldatakse lõppvormis lähemal ajal ja vastavad muudatused kantakse ohvitseri teenistuskirjadesse.

Kui teha esialgne kokkuvõte katsete tulemuste kohta, siis näeme, et 150 katsealusest maaväe ohvitserist sooritas katsed 135, neist 47 hästi ja 88 rahuldavalt ja 15 ohvitseri osutus mitmes aines nõrgaks. Loodetavasti võimaldatakse neil teha edaspidi järelkatsed nõrkadeks tunnistatud aineis.

Katsed sooritanud maaväe ohvitseride % tõusis ligi 90-ni ja mereväe ja merekindluste oma 40-ni, mis on haruldaset kõrge. Nagu katsekomisjoni muljeist sel-

gus, oli ka tõesti käesoleval aastal katseile ilmunud ohvitseride ettevalmistuse tase tunduvalt kõrgem kui see oli eelmisel aastail. Kõik see näitab, et ohvitserid on teinud küllalt tööd Kaitseliidus kui ka sektsioonides. Relvaliikide järgi sooritasid katsed:

— jalaväe laskuri	alal	55	ohvitseri,
— jalaväe rk.	„	17	„
— jalav. suuskr.	„	2	„
— srktv. suurtüki	„	16	„
— suurtükiväe mõõdu	„	2	„
— soomusr. suurtüki	„	1	„
— soomusr. laskuri	„	6	„
— soomusrongi rk.	„	4	„
— inseneriväe pioneeri	„	9	„
— inseneriväe side	„	14	„
— inseneriväe gaasi	„	1	„
— ratsaväe laskuri	„	8	„
— mereväe suurtüki	„	1	„
— merekindl. suurtüki	„	1	„

Auastmete järgi sooritasid katsed:

— kaptenid	—	2
— leitnandid	—	6
— nooremleitnandid	—	23
— lipnikud	—	106

Kui hinnata katsed mittedooritanud ohvitseride katsete tulemusi, siis osutus neile suurimaks komistus-kiviks rivi, taktika ja relvade materjalosa.

Samuti suuremal osal katsed sooritanud ohvitseridel hinnangud samades ainetes ei küündinud palju üle rahuldava. Sellest tuleb järeldada, et res.-ohvitser peab panema enam rõhku praktilistele aladele, eriti juhtimiskusele, ja kõik muu tuleb siis isegi. Ohvitseri kui juhi väärtust tõstab just teadmiste pagas ja ta intelligentsus.

Seepärast peaks iga reserv-ohvitser astuma Kaitseliitu ja laskma end määrata riviüksuse pealikuks, kellenä on alati võimalus end harjutada tegelikus juhtimises. Samuti tuleks res.-ohvitseril kasutada igasuguseid võimalusi garnisonides ja Kaitseliidu malevais ohvitseride õppustel ja manöövreis kaasategemiseks.

Kui katsed läbiteinud ohvitser vastab ka teistele auastmes kõrgendamiseks ülesseatud nõuetele, s. o. tal on eelmises auastmes nõutav väljateenitud aeg, ta on atesteeritud ülema poolt heaks, omab mob. korral vastava ametikoha ja ülemus väärustab ta auastmes kõrgendamist, siis võiakse ta esitada Sõjavägede Staabile auastmes kõrgendamiseks.

Esitamist auastmes kõrgendamiseks Kaitseliidu ohvitseridele teeb vastava maleva pealik Kaitseliidu ülema kaudu.

Res.-ohvitseri esitavad need väeosad, kelle juures on loodud sektsioonid.

Et mõned ohvitserid, ka Kaitseliidus, end katseiks üles andsid res.-ohvitseride sektsioonide kaudu, siis nähtavasti nende esitamine auastmes kõrgendamiseks sünnib ka reserv-ohvitseridele ettenähtud liini mööda. Loomulikult ei saa need ohvitserid ka seda soodustust, mis võib saada aja väljateenimises Kaitseliidu kaudu.

Samuti on raskusi mitte Kaitseliidu liini mööda läinud ohvitseride Kaitseliidu teenistuskirjade pidamisel. Kaitseliidus on maksev kindel kord ohvitseride esitamiseks auastmes kõrgendamise katseile ja sellest peaks iga Kaitseliidu ohvitser tulevikus kinni pidama ja käima ainult üht, s. o. Kaitseliidu, liini mööda. Kõik võimalused on Kaitseliidus alati saadaval ja teatud soodustusedki on olemas. Neil Kaitseliidu ohvitseridel, kes käesoleval aastal sooritasid katsed mitte Kaitseliidu liini mööda, tuleks ise vastavais malevais samme astuda nende esitamiseks auastmes kõrgendamiseks.

Kõigile katsed sooritanud ohvitseridele palju õnne ja püüdmist ka tulevikus jõuda auastmes kõrgemale!

P. L.

U U D I S!

U U D I S!

Umbes 10. detsembril s. a. ilmub trükist

„SÕJAVÄELASE KALENDER-MÄRKMIK 1940“

Koostanud ja toimetanud kapten E. VELLEND

Nägus as taskuformaadis ja kalingurköites, ca 200 lk. paks

HIND Kr. 1.25

Sisuks kalendaarium, rikkalik käsiraamat ja märkmik

Müügil „Sõdur“ toimetuses ja „Sõjaväe Majandusühisuses“

T a l l i n n a s

Kalevi malevkond 15-aastane

Kalevi malevkonna pealikutekogu juubeliaastal

Esireas vasakult: 3. kompanii pealik E. Kõppo, pataljoni pealik N. Mändvere, 2. kompanii pealik A. Rebast VR II/3, malevkonna pealiku abi V. Arak VR II/3, malevkonna pealik B. Abrams VR I/3, pataljoni pealik E. Liivrand, 1. kompanii pealik K. Huuk, 2. kompanii pealiku abi M. Adamsoo ja 4. kompanii pealik L. Lemmist. Teises reas vasakult: õppepealiku abi N. Mirt, propagandapealik A. Kask, orkestripealik prof. J. Vaks, juriskonsult R. Kuusk-maa, majanduspealik R. Tohver, sanitaarpealik dr. Veimre, relvurpealiku abi A. Lobjakas VR II/3, 1. kompanii pealiku abi N. Karp, sanitaarpealiku abi J. Raad ja õppepealik leitnant Jurri. Kolmandas reas vasakult: 3. kompanii pealiku abi E. Allandi, varahoidja H. Aljak, sekretär A. Bender, 4. kompanii pealiku abi A. Rüütel ja spordi-pealik O. Koni

1. detsembril täitub 15 aastat KL Kalevi malevkonna asutamisest ta praegusel kujul. Märkmeid malevkonna asutamisest leiame juba 1917. aastal. „Omakaitse“ organiseerijate ja asutajate hulgas mainitakse ka spordiseltsi „Kalevi“ nime, kelle liikmeist hiljem moodustus Vabadussõja ajal kuulsaks saanud Kalevi Malev ja hiljem Kalevi malevkond.

Kalevi Maleva asutajaina tunneme L. Tõnsonit, J. Naarist, B. Abramsi, H. Normakut, F. Annikut, K. Kleini ja B. Parmu. Nende meeste algatusel kutsuti 24. novembril 1918. aastal kokku koosolek, mil otsustati alata maleva organiseerimisega. Samal koosolekul formeeriti ka kohe 15-meheline salk, kellele hiljem lisandus kiiresti uusi mehi nii sportlaste kui ka koolinoorte ridadest. Detsembrikuu lõpul saadeti kalevlased juba rindele, kus nad tegid dessante Tsitres ja Loksal, ning 2. jaanuaril 1919. aastal astus Kalevi Malev 127-mehelises koosseisus juba pidevalt rindele ja püsis seal sõja lõpuni.

Vabadussõja lõppedes demobiliseeriti malev ja ta liikmed asusid oma igapäevase töö juure. Uuesti tulid mehed kokku 1. detsembri varahommikul, ja siis oli jälle koos 15-meheline salk vanu sõjasõpru. Öhtuks oli malevkonnas juba üle poolesaja liikme, kellele lisandus järgmisel päeval 30 kooliõpilast. Juba 1. detsembri öhtuks olid kõik mehed varustatud relvadega ning laskemoonaga. Seega on Kalevi malevkond, mis algul

kandis „Kalevi kaitsemaleva“ nimetust ja alles 17. märtsil 1924. a. sai oma praeguse nimetuse, vanim Kaitseliidu üksus kogu Eestis.

Esimeseks pealikuks oli malevkonnal vana Vabadussõja veteran Leopold Tõnson, kes oli pealiku kohal kuni 1926. aastani. Teiseks pealikuks 1926. aastast kuni 1933. aastani oli Valter Pajusson ja alates 1933. aastast on malevkonna pealikuks Bernhard Abrams.

Alates 1925. aastast tegutseb malevkonna juures ka Naiskodukaitse jaoskond, mis algatati pr. A. Tõrvand-Tellmanni poolt, kes oli ühtlasi ka jaoskonna esimeseks esinaiseks. Edasi olid veel esinaisteks proud S. Lepp ja E. Kurvits. Praegu on jaoskonna esinaiseks pr. S. Peebus.

Meie vanima Kaitseliidu üksuse juubel on sattunud erakordsetele aegadele, mis on vahest veel keerulisemad kui need olid ta sünnipäeval. Möödunud aastate jooksul on kalevlased alati väärikalt kaitsnud ja hoidnud oma kuulsat nime, ja veel pole olnud võimu, kes oleks selle neilt röövunud. Rasketes võitlustes karastatud mehed on püüdanud oma vaimu noortele ja kindlasti suudab vaid kalevite kange vaim juubilari kanda vastu uutele aastakümnetele.

Agu Kask,
malevkonna propagandapealik.

Eesti maareform 20-aastane

Hiljuti möödus 20 aastat Eesti maareformist. See tähtpäev möödus õige vaikselt ja ilma suuremat tähelepanu sellele pöörmata, kuigi sündmus iseenesest on suurima tähtsusega Eesti riikliku iseseisvuse ajaloo, olles annud tuhandetele põlluharijatele oma maalapi harimise võimaluse ja isikliku eluaseme.

Enne maareformi jagunesid maaomandid endistes Eestimaa ja Liivimaa kubermangudes 5 liiki: 1) kroonumõisad ja riigimaad; 2) rüütlimõisad; 3) rüütelkonna, linnade ja eriuhingute, seisuslike ja heategevate asutuste mõisad; 4) vaimulike ameti ja muud kirikumõisad ning maad; 5) maakohad ja maatükid. Aastasadasid oli nii suurem osa maast mõisnike kasutada, kellede maal Eesti talupoeg pidi orjama, saamata sellest nimetamisväärset kasu. Keisri käsul ja Vene senati käskkirjaga eraldati 19. sajandi keskel Eestimaa talupojaseisusele esimesed maatükid isiklikuks kasutamiseks. Eestimaa talurahvaseaduse järgi tuli eraldada talupoegadele kõik need maad, mis olid nende tarvitada 1846. a., kuna Liivimaal pidi antama talupoegade kasutada kõik need maad, mis olid tegelikult nende käes igivanast ajast enne talurahva vabastamist, misugune akt teostati 26. märtsil 1819. a. Selle järelle nimetati hiljem mõisade kasutada jääv maa mõisamaaks ja talupoegadele kasutada antud maa Eestimaa talumaaks, Liivimaal aga orjusemaaks. Balti eraseaduse § 600 nägi ette, et mõisamaadest eraldatud talumaa tuli välja rentida või pärisomanduseks müüa maa tegelikele kasutajaile, s. o. talupoegadele. Sedagi lubadust ei teostatud aga täiel määral. Mõned aastad hiljem võeti mõisnike poolt niihästi Eestimaa kui ka Liivimaal talupoegadele lubatud maast osa tagasi. Eestimaa niimoodi tagasivõetud maa kogusumma ulatus ühele kuuendikule talupoegadele kasutada lubatud maast ja seda nimetati kuuendikumaaks, missugune nimetus on meile ka üldiselt tuttav.

Enne maareformi teostamist oli Eesti maa-alal maad 4.189.102 ha, millest 1149 ha oli suurmaapidaja ja 2.428.087 ha ehk 58 protsenti mõisniku kasutada. Ulejäänud 48 protsenti kuulus 51.640-le müüdnud talule ja moodustas kokku ainult 1.761.015 ha ehk 42 protsenti. See näitab selgesti, kui võrd väike oli tegelikult see maa arv, mis oli pärisomandina eestlastest talupidajate kasutada. Lisaks sel-

lele oli Eesti talupoegade kasutada 23.023 ha rendi- ja 557.015 ha popsikohana, mis oli Eestimaa talurahva seaduse kohaselt mõisadele kuuluvatest maadest talupoegadele välja renditud.

Huvitav on veel vaadelda, et enne maareformi oli mõisamaade keskmine suurus 2113,2 ha, ostetud talude keskmine suurus aga ainult 34,1 ha.

Kui arvutada edasi, siis saame õige kurva pildi. Enne maareformi teostamist loeti maaelanikke Eestis ca 864.000 hinge, sellest oli ca 500.000 hinge ehk $\frac{2}{3}$ kogu maaelanike arvust ilma maata, tegeldes küll põllutööga, kuid teenides oma igapäevast leiba võõral põllul.

Oli selge, et säärane olukord ei või edasi kesta. Ja nii tegi Eesti Ajutise Maanõukogu Vanematekogu juba oma 24. veebruari 1918. a. manifestis Eesti Ajutisele Valitsusele ülesandeks viivitamata välja töötada seaduseelnõu maaküsimuse lahendamiseks kõige laiemail demokraatlikel alusel.

Küsimuse arendamise edaspidisest käigust näeme, et juba 27. novembril 1918. a. andis Maanõukogu määruse mõisamaade kontrolli alla võtmise ja maaolude esialgse korraldamise kohta. Selles määruses üteldakse, et kõik mõisade maad ühes metsadega lähevad viivitamata vallanõukogude kontrolli alla, kelle korraldusel seatakse kokku täieline inventuur mõisade liikuva varanduse ja mõisade maa-de peal olevate majanduslike ettevõtete kohta, seades ühtlasi mõisade korraliku majapidamise üle sisse järelevalve. Ühel ajal sellega tunnistatakse aga kõik kroonu- ja kroonu põllupanga mõisad ja metsad ühes kõigi päraldistega Eesti Vabariigi omanduseks, kusjuures Põllutöoministerium võtab nende valitsemise enda kätte. Edasi üteldakse samas määruses, et Põllutöoministerium hakkab viivitamata kantnike ja popside maatarvituste laiendamiseks ning maatameeste maaga varustamiseks eeltöid tegema.

17. detsembril 1918. a. ilmus Ajutise Valitsuse määrus mõisade korratu majapidamise ja laastamise asjus, milles üteldakse, et Põllutöoministeriumile on antud õigus ka eramõisasid oma valitsemise alla võtta, kui neis ilmneb korratu majapidamise ja laastamise nähtusi. Mõisade korratu majapidamise põhjusiks loetakse: 1) suurema osa maa söötijätmist; 2) põllusaaduste koristamata jätmist;

3) karja- ja tööloomade hooletusse jätmist, nende mahamüümist või siis mõisaomaniku kohalt lahku- mist, ilma et ta jätaks kohale seaduslikku volinikku.

Eelpoolnimetatud määruse kohaselt võeti 1919. a. hooletusse jäetud suurmaapidamisi Põllutöömi- nisteeriumi poolt hoolekande alla 229 pindalaga kokku 460.652 ha ehk 19% suurmaapidamiste üld- arvust.

26. aprillil 1919. a. valis Asutav Kogu maa- küsimuse lahendamiseks maaseaduse komisjoni, kes töötas suve jooksul välja maaseaduse eelnõu, mis võeti Asutava Kogu poolt vastu 10. oktoobril 1919. a. ja avaldati samal aastal Riigi Teatajas nr. 79/80.

Maaseadus näeb ette, et riikliku maatagavara loomiseks võõrandatakse riigi omanduseks kõik Eesti Vabariigi piirides olevad mõisad ja maad, mis Balti Eraseaduse § 597 tähendatud, ühes kõigi päraldistega ja kõlbliku põllumajandusliku inven- tariga, olgu viimane mõisaomaniku, -pidaja või -rentniku päralt. Võõrandamisele ei kuulunud: 1) linnade, heategevate ja teaduslike asutuste, maa- kondade ja valdade päralt olevad mõisad ning maad; 2) maatükid juhul, kui need ei olnud rüütlimõisa- omanike päralt; 3) surnuaedade, kirikute ja kloost- rite alune pind ühes tarvilise õuemaaga; 4) mõisa- rentnike päralt olev ühe mõisa inventar, kui nimeta- tud rentnikud enne 11. novembrit 1918. a. sõlmitud rendilepingu põhjal mõisa ise tegelikult pidasid ja kui nad ei olnud rüütlimõisaomanikud; 5) kiriku- mõisade ja -maade pidajate inventar.

Edasi nägi maaseadus ette, et võõrandatava maa eest tasu maksmine ja vastasel korral tasu suu- ruse kui ka ilma tasuta võõrandatavate maaliikide kindlaksmääramine lahendatakse sellekohases eri- seaduses, mis võeti Riigikogu poolt vastu 5. märtsil 1926. aastal. Selle seaduse alusel otsustas riik maareformiga võõrandatud maade eest mõningate eranditega nende endistele omanikele tasu maksa, kusjuures maksetava tasu suuruse kindlaksmäära- miseks võeti ette Põllutööministeeriumi korraldusel kõikide võõrandatud kinnisvarade tulukuse kind- lakstegemine puhaskasurublade alusel. Tasu mak- seti riigi poolt pantkirjadega, mis olid kindlustatud kogu riigi varandustega. Pantkirjade lunastamise tähtjaks loeti 60 aastat, kusjuures pantkirjad kan- navad 2,66 protsenti intresse.

Tasuta võõrandamisele kuulusid: 1) endise Vene riigi ja põllupanga maad; 2) endiste rüütel- kondade päralt olevad maad; 3) kvoote-, kuuen- diku- ja tasumaad; 4) maad, mille omanikud 24. veebruarist 1918. a. kuni 2. veebruarini 1920. a. Eesti Vabariigi iseseisvuse vastu aktiivselt on te- gutsenud.

Maareformiga võõrandatud maast loodud riik- likust maatagavarast otsustati maaseadusega ja sel- lekohaste eriseaduste alusel anda maad kasutada põliselt (pärandatavalt) järgmistele isikutele: 1) Va- badussõjast osavõtnuile, kes a) on Eesti Vabadus- sõjas väerindel erilist vahvust üles näidanud; b) sõduritele, kes Vabadussõja võitlustes on saanud

vigastada; c) Vabadussõjas langenud sõdurite pere- kondadele; d) sõduritele, kes Vabadussõja tegevus- est vaenlase vastu osa on võtnud, silmas pidades tegevuse kestust; 2) mõisatöölisele, kes enne maa- seaduse kehtimahakkamist olid mõisades alatisteks tööliseks ja kuni mõisade tükeldamiseni teenisid mõisades; 3) uudismaadele asujaile ja 4) käsitöö- lisile ja kalureile.

Maaseadusega võõrandati üldse 1065 suurmaa- pidamist kogusummas 2.346.494 ha, sellest: eraisi- kuilt-rüütlimõisaomanikelt 1.934.678 ha, endisi Vene kroonumaid 239.518 ha, endisi Vene kroonu põllupanga maid 67.052 ha, kirikumaid 54.137 ha ja seisustemaid 51.109 ha. Võõrandamata jäi kokku 81.593 ha, sellest: linnade mõisad ja maad 47.726 ha, eraomanike maad 31.140 ha ja seisuslike asu- tuste maad 2.727 ha.

1919. aastal vastu võetud ja kehtima pandud maaseadus hõlmas ainult neid suurmaapidamisi, mis kuulusid endiste Liivimaa ja Eestimaa kuberman- gude piiridesse. Vabadussõja lõpul sõlmitud Eesti- Vene rahulepingu põhjal liideti Eesti Vabariigi ter- ritooriumi külge veel osa endiste Peterburi ja Pihk- va kubermangude maid, kogusummas 201.796 ha.

Riigikogu poolt 29. juunil 1922. aastal vastu võetud maaseaduse laiendamise seadusega Naroova ja Petserimaa maa-aladele haarati ka need maa- alad suurmaoanduste võõrandamise alla. Neis maa- kohtades kuulusid maaseaduse laiendamise seadu- sega võõrandamisele kõik mõisad ja maad, mida on ühe omaniku päralt kogusuuruses üle 75 tiinu, ühes kõigi päraldistega. Kokku võõrandati sel teel lisaks 66 maapidamist pindalaga kokku 28.471 ha ja peremeheta maade tarvitamise seadusega, mis on avaldatud 1927. a. Riigi Teatajas nr. 54, pereme- heta jäänud maid 6291 ha, seega kokku 34.762 ha. Kui siia juure arvata 10. oktoobril 1919. a. vastu võetud maaseaduse alusel võõrandatud maid 2 milj. 346.494 ha, siis saame võõrandatud maade kogu- summa 2.381.252 ha, mis arvati kõik riiklikku maa- tagavarasse. Sellest maast oli põllumajanduslikku maad 1.128.067 ha ja metsa ning kõlbmata maad 1.250.189 ha. Hiljem anti sellest riiklikust maa- tagavarast maaseaduse muutmise ja täiendamise sea- dusega endistele omanikele osa maid tagasi. Tä- gasiandmisele kuulusid järgmised maad: 1) kõik maakohad, mis olid endise omaniku poolt omanda- tud enne rüütlimõisa omandamist; 2) muud maa- tükid, mis olid lahutatud mõisaomanikule mitte- kuulunud mõisast, kui need ei sisaldanud üle 50 ha kõlblikku maad; vastasel korral jäi endisel omani- kul õigus sellest tagasi saada normaaltalule vastav osa; 3) riigimaade korraldamisel eraldatud asundus- talud, mis maaseaduses ettenähtud korras olid antud kasutada endistele omanikele või nende lastele; 4) enne maaseadust alevite administratiivpiires asetsenud ehituskruunid; 5) riigistatud metsadest võõranda- misaasta kasutusnorm (raielank); 6) kiriku, kogu- duste maadest väljaspool linnu ja aleveid riigimaade planeerimise korras koguduste teenijate tarbeks ühes

Sõjakonterbant

Elmiste „Kaitse Kodul'de“ veergudel on olnud juttu sõjaaegsest väliskaubandusest ja blokaadist. Ametlikult teostatakse blokaad sõjakonterbandi ulatuses. Konterbandi mõiste on aga väga ebamäärane. Seda on püütud fikseerida juba 17. sajandi algpäevist peale. On peetud palju rahvusvahelisi konverentse selle küsimuse lahendamiseks, aga faktiliselt on sõjakonterbandi mõiste jäänud tänapäevani problemaatiliseks. Konverentsidel vastuvõetud seisukohtadest ei ole suudetud kinni pidada sõja ajal. Miks nii tähtsad rahvusvahelised määrused on jäänud paberlikuks, see selgub allpool.

Sõjakonterbandi kindel definitsioon puudub. Nimekiri, mis sisaldab sõjakonterbandi artikleid, on õige mitmesugune ja on alati sõltunud sõda mõjutavatest asjaoludest. Siia kuuluvad kauba iseloom, selle sihtkoht ja kasutamisevõimalused, kaubalaevade päritolu, vaenlase hädavajadused, neutraalsete riikide tarvitused jne. Peab tähendama, et isegi teaduslikuks tööks määratud kaubad või esemed on üles võetud neisse nimekirjadesse. Loetletud seigad on ametlikud faktorid, millede põhjal määratakse kindlaks sõjaaegne väliskaubandus. Need mõisted on aga sedavõrd ebamäärased ja laiad, et iga sõdiv riik võib neid tõlgitada nii nagu ta tahab.

Juba merekaubanduse algusest peale püüti selles küsimuses leida selgust. Hollandlane Grotius tegi 1609. aastal selleks esimese katse. Ta jagas kaubad nende iseloomu järgi kolme kategooriasse: 1) kaubad, mida tarvitatakse ainult sõjaliseks otstarbeks, 2) kaubad, mida tarvitavad rahulikud elanikud ja 3) kaubad, mis teenivad võrdselt mõlemaid otstarbeid. Ei tee mingisugust raskust kindlaks määrata kahe esimese kategooria nimestikku, kuna kolmas liik on alati segaseks jäänud ja, nagu allpool näeme, on seda tänapäevani.

Pürenee lepingu järgi, mis sõlmiti Prantsusmaa ja Hispaania vahel aastal 1659, püüti ametlikult kindlaks määrata sõjakonterbandi iseloomu. Punkt 12 kinnitab, et siia kuuluvad igasugused sõjariistad, hobused ja kõik kaubaliigid, mida võib kasutada sõjaliseks otstarbeks. Punkt 13 ütleb, et konterbandi hulka ei kuulu nisu, rukis ja muu teravili, aedvili, õlid, munad, sool ja kõik need kaubad, mis lähevad toiduks ja eluüldapidamiseks. Selle lepingu põhjal koostasid suurriigid igauks oma mereväele määrustiku, millest tuli kinni pidada sõja ajal. Ent selle määrustiku iga olj lühike, sest varsti tekkisid arusaamatused.

Prantsus- ja Inglismaa vahel sõlmiti 11. aprillil 1713. aastal Utrechti leping. Punkt 17 ütleb, et vaba laevastik tagab vaba kaubanduse. See klausel on nähtavasti Suur-Britannia vana põhimõtte kinnitus: „Merd valitsev riik võib sõdadest osa võtta nii palju või nii vähe kui ta soovib.“ Sellest Inglismaa vanast tradit-

sioonilisest printsüübist peab nii aru saama, et võimas sõjalaevastikatab alati kaubalaevad ja seega ka vaba kaubanduse. Punkt 28 järgi kuuluvad vaba veo alla kõik kaubad, välja arvatud need, mis seisavad konterbandi nimekirjas. Konterbandi nimekirja punkt 29 olid üksikasjaliselt loetletud relvade liigid ja kõik niisugused artiklid, mida võis kasutada sõjaliseks otstarbeks. Punkt 20 aga sisaldas pika nimekirja nende kaupade kohta, mis ei olnud keelatud lepingu järgi.

Ellurakendamisel ei annud see leping aga tõhusaid tagajärgi, sest lubatud kui ka lubamata kaupade nimekiri oli puudulik. Kui palju hoolt ja ettenägelikkust ka ei rakendataks mõlema nimekirja koostamisel, seal leidub ikkagi puudusi, sest esiteks kogu maailma kaupade nimekiri on liiga suur selleks, et seda üksikasjaliselt üles lugeda lepingus, ja teiseks kaubaartikkel, mis täna on lubatud nimekirjas, võib olla ühe kuu või aasta pärast keelatud kaupade nimekirjas, sest sõjapidamise viisid üha täienevad. Konterbandi artiklite kindel fikseerimine lubas aga asjast huvitatul toimida põhimõtte järgi: mis ei ole keelatud, see on lubatud. Salakaubavedajad ei kukkunud õieti kunagi sisse, sest nende leidlikkus oli ammutamatu. Näiliselt sündis aga kõik täpselt nimekirja järgi. See oli ka kerge, sest kaubalaevad ei olnud kontrollitavad, vaid ainult laevapaberid. Kallimalt vaid makseti veo eest sellele laevnikule, kes riskis keelatud kaupu vedada lubatud kaupade nime all. Punkt 27 järgi olid küll konfiskeeritavad ka need kaubad, mis ei seisnud keelatud kaupade registris. Ent see sündis ainult sel juhtumil, kui transporteeriv laev kuulus vaenlasele. Laadung võis olla peale võetud ka enne sõja kuulutamist, kuid see ei päästnud laeva konfiskeerimisest.

Nagu näeme, on sel lepingul palju puudusi mis ei rahuldanud ühtki riiki sõja ajal. Neutraalseile riikidele võimaldas see leping aga laialdast salakaubitsemist. Ent hoolimata sellest tuli siiski ette laevade kaaperdamisi. See paistis eriti tülikas olevat Inglismaale. Et sellele lõpp teha, kuulutati 13. märtsil 1856. aastal välja Suur-Britannia initsiatiivil Pariisi deklaratsioon. Selle deklaratsiooni esimene artikkel keelabki ära kaubalaevade kaaperdamise.

elu- ja majapidamishoonetega ning muude päraldis-
tega 50—75 ha põllumajanduslikku maad; peale-
selle armuadramaad ja võimaluse korral kuni 25 ha
metsa; pärast maaseadust linnade ja alevite piiresse
länud koguduste maadest kogudustele kuni 3 ha
maad ühes elu- ja kõrvalhoonetega; 7) võõrandatud
maadel asetsevad suurtööstusettevõtted; 8) mõisa-
rentnikele kuuluvad sisseseaded; 9) suvilad ja kol-
mandaile isikuile kuuluvad hooned; 10) enne maa-
seadust sõlmitud varanduslepingute järgi omanda-
tud maist kuni 50 ha kõlblikku maad. Kokku anti
eelnimetatud seaduste alusel tagasi 67.840,4 ha

maad, mille järele jäi riiklikku maatagavarasse
maad 2.313.415,6 ha.

Kahekümne aasta jooksul on sellest maataga-
varast nüüd rajatud tuhandeid uusi eluasemeid ja
antud maad meie Vabadussõja kangelastele, maa-
töölisele ja teistele põlluharijatele. Seal, kus ka-
hekümne aasta eest oli veel mõisamaa, asetsevad
nüüd uued asundustalud ja nende põldudel käib
iga aasta kibe töö — o m a maalapi harimine, o m a
põlluvilja kokkupanek ja o m a karja kasvatamine.
See on suur ja määratu tähtsusega progress Eesti
iseseisvuse ajaloos.

L. S.

Teine punkt ütleb, et neutraalsete riikide laevadel on õigus kaitsta vaenlase kaubandust, välja arvatud konterbant. Kolmas punkt keelab ära neutraalsete riikide laevade areteerimise, kui neis ei leidu konterbanti.

Selle deklaratsiooni esimene punkt keelas küll ära laevade kaaperdamise, kuid tõi siiski suuri kitsendusi merekaubanduses, sest nüüd võis neutraalseid laevu läbi otsida. Konterbandiga ei pääsnud enam nii kergesti läbi.

Pariisi konverentsist võttis osa seitse suurriiki. Kõik need nõustusid deklaratsiooniga peale Ameerika Ühendriikide, Hispaania ja Mehhiko.

Alles hiljem, 1907. aastal, olid Ameerika Ühendriigid valmis nõustuma selle deklaratsiooniga sel juhtumil, kui see suudaks kõiki riike kaasa tõmmata. Selleks oleks tarvis Pariisi deklaratsioon täiendada 17. punktiga Pürenee lepingust ja 27. punktiga Utrechti lepingust. Neist punktidest on olnud juttu eespool, seepärast ma ei hakka neid siin kordama.

Aastal 1884 ütlesid üles Vene- ja Prantsusmaa pidamast kivisüsi sõjakonterbandiks. Ameerika Ühendriigid ja Inglismaa ei nõustunud sellega täiel määral. Nad jätsid endale vabaduse kindlaks määrata, mis-sugusel juhtumil kivisüsi on sõjakonterbant ja mis-sugusel juhtumil see seda ei ole.

Vene-Jaapani sõja ajal ei pidanud Venemaa oma seisukohast kuigi täpselt kinni. Inglismaa oli selles sõjas vastavalt oma huvidele Jaapani toetaja ja sel põhjusel oli Inglismaalt Jaapanisse veetav kivisüsi, mida viimane hädasti vajab, sõjakonterbant. Venemaa ei arvestanud põrmugi Prantsusmaa protestidega, mida viimane mitu korda avaldas.

Inglismaa algatusel kutsuti 1909. aastal kokku niinimetatud Londoni konventsioon, millest võttis osa üheksa suurriiki. Sel konventsioonil jagati sõjakonterbandi artiklid kahte kategooriasse. Esimene kategooria sisaldas niisuguseid kaupu, mida loeti igal juhtumil sõjakonterbandiks, kuna teises kategoorias olid loetletud need artiklid, mis muutusid ainult tingimusi sõjakonterbandiks. Säärane otsus võeti vastu 26. veebruaril ja kõik konventsiooni täisvolinikud kirjutasid sellele alla. Aga ükski riik ei ratifitseerinud neid otsuseid. Isegi mitte Inglismaal ei pääsnud need määrused ratifitseeritult maksvusele, olgugi et konventsiooni kokkukutsumine algatati Inglismaal. Tolleaegse ajakirjanduse sõnavõttudest selgus, et konventsiooni otsused ei olnud ühelegi riigile kasulikud õige erinevail ja mitmesuguseil põhjusil. Otsuseid peeti küll ametlikeks, kuid nähtavasti selle tagamõttega, et iga lepinguosaline võib neist loobuda, kui ta leiab need enesele olevat kahjulikud. Et nende poolametlike või hädaabi-nõu-määrustega mindi maailmasõtta, siis pole huvituse ta neid pidanud lähemalt vaadelda.

Prantsuse mereministerium andis 1912. aastal välja vastava käsiraamatu (Manuel du Droit de Guerre Maritime), milles on üksikasjalikult ära toodud Londoni konventsiooni ettekirjutused. Konterbandi nimekirjas leiame kõik relvad, relvatehaste sisseseaded, sõjalaevad ühes ehitusmaterjaliga, hobused ja nende riistad, blindaažide ehitusmaterjali, laevad ja lootsikud, laagrivarustus lõhkeained ja materjali, millest neid võib valmistada.

Tingimusi konterbandiks loeti: toiduained, loomaseot, vili, riided ja jalanõud, kuld, pangatšekid, raha, vankrid, mis teenivad sõja otstarvet, raudteede iga-sugune materjal, telegraaf, telefon, raadiofon, lennukid ja nende ehitusmaterjal, püssirohi ja lõhkeained, mis ei ole määratud otseselt sõjaliseks otstarbeks, kütte- ja määrdeained, okastraat, sepikodade ja sadul-seppade töökodade materjal.

Loetletud kaubad kuuluvad sõjakonterbandi liiki: 1) kui selgub, et nad on määratud sõdiva riigi armeele või valitsusele; 2) kui laev suundub sõdiva riigi või tema poolt okupeeritud maa-alade piiride poole, kus ei ole vahepeal neutraalseid sadamaid.

Peale kahe nimetatud liigi leiame Londoni konventsiooni nimekirjas õige pika kaupade nimekirja, mis ei kuulu üldse konfiskeerimisele. Siia kuuluvad niisugused esmajärgulised tarbeained nagu puuvill, siid, taimeõlid, kummi, toornahk ja paljud kemikaalid. Siin leiame ka erilise peatüki haigemajade kohta. Sõdiv riik võib rekvireerida (mitte konfiskeerida) sanitaartarbeid igal juhtumil, kuulugu need kellele tahes. Samuti ei kuulu konfiskeerimisele sõitva laeva personali ning reisijate asjad ja pagas, asugu laev kas või vaenlase vetes.

Nii näeme, et Londoni konventsiooni eeskirjade järgi on paljude kaupade vedu keelatud. Lihtne on salakaup sel juhtumil kindlaks teha, kui kaubasaaja on vaenlane ja selle vedajaks on vaenlane laev. Palju raskemaks kujuneb aga asi sel juhtumil, kui laadung ja laev kuuluvad neutraalsele riigile. Jääb järele veel kolmas juhtum, millel üks, kas laev või laadung, on neutraalse riigi oma. Kui niisugune asjaolu selgub, kuulub nii laev kui ka kaup konfiskeerimisele ja meeskond langeb rahaträhi ja karistuse alla.

Ülaltoodud rahvusvaheliste tõekspidamistega merekaubanduse alal mindi maailmasõtta. Ent määrustes leiti kohe puudusi. Varsti pärast sõja puhkemist, 11. aug. 1914. a., võeti absoluutsesse sõjakonterbandi kategooriasse kogu lennuasjandus, mis enne oli relatiivses kategoorias. Kolme kuu pärast leiti seaduses jälle puudusi. 6. novembril 1914. a. anti määrus, mis lubas kinni pidada neutraalseid laevu tühjalt tagasi-sõidul, kui need olid valepaberitega vedanud sala-kaupa vaenlasele. Absoluutse sõjakonterbandi nime-kiri täienes neljateistkümnega artikli võrra. Siia võeti üles rauamaagid ja kõik metallurgiasaadused, autod ühes osadega ja kõik õlide liigid. Relatiivset nime-kirja täiendati väävliga, glütseriiniga ja igasuguse nahakaubaga, kuna puuvill jäi ikkagi vabaks kaubaks. Nüüd ei jõua liitlaste ajakirjandus küllalt imestada selle seiga üle, sest Saksamaa kasutas seda võimalust maailmasõja ajal täiel määral, vedades sisse üle mil-joni palli puuvilla.

Järjekordselt täiendati absoluutse konterbandi nimekirja 3. jaanuari 1915. a. määrusega. Jällegi tuli kaksteistkümmend artiklit juure. Me ei hakka neid siin üksikult üles lugema. Piisab, kui tähendame, et need olid kaubad, mis unustuse tõttu olid välja jäänud esimestest nimekirjadest ja mis enamikus olid üld-sõnades ära märgitud juba endises nimekirjas.

1915. aasta 13. märtsi dekreet näeb juba ette, et Saksamaa on militariseerinud kogu oma tööstuse. Seepärast kõik kaubad, hoolimata päritolust, kuulutatakse sõjakonterbandiks. Sama määruse alla käivad ka kaupu transporteerivad laevad. Vahet ei tehta isegi nende kaupade ja laevade vahel, mis peavad ühendust sakslaste poolt sõja ajal okupeeritud maades. Kõik niisugused laevad püütakse kinni ja küüditakse liit-laste sadamasse. 14. oktoobril 1916. aastal täiendub veel absoluutne salakauba nimekirja kahekümne ühe nimega. Nüüd leiame juba absoluutselt keelatud kau-pade nimekirjas kaupu, mis Londoni konventsiooni järgi olid igal juhtumil vabad. Relatiivsete kaupade nimekirja on aga peaaegu ära kadunud. Seal on võib leida ainult üksikult artikleid, mis olid Londoni kon-ventsiooni järgi täiesti vabad konfiskeerimisest. Kee-latud nimekirja täiendati veel kaks korda, 27. ja 30. jaanuaril 1916. a.

Ametlikult jäi veelgi vabasse ja relatiivsesse ni-mekirja kaunis palju kaupu, peamiselt toiduaineid, kuid me teame, et 1918. aastal oli käimas absoluutne ja piiramata meresõda, mis ei säästnud isegi reisi-jatelaevu, rääkimata kaubalaevadest.

Eespooltoodust näeme, et sõjakonterbandi kindlaid reegleid, millele võiks tugineda rahvusvaheline mere-kaubandus sõja ajal, pole õieti kunagi olnud, konter-bandis mõiste on alati määratud sõja tarvitused, ise-loom ja sõdiva riigi tugevus.

EPa.

Meremiinid

Nende tähtsusest kaasaegses meresõjas

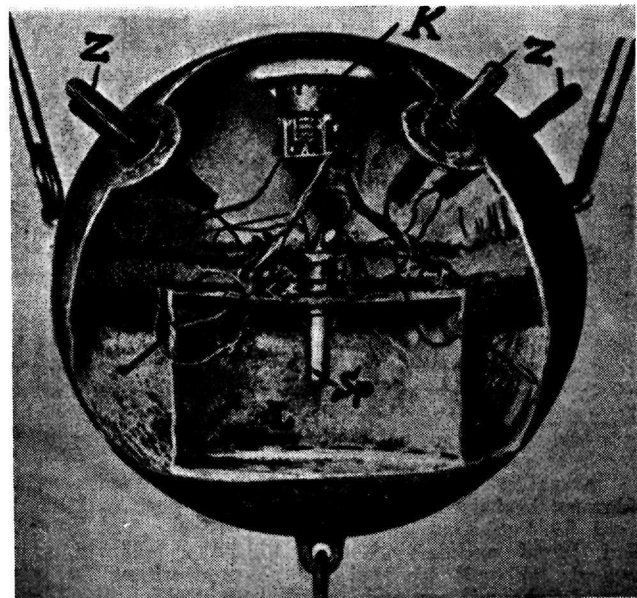
Mere- ehk tökkemiin on teatud sügavuses allpool veepinda kinnihoidav õõnes metallkeha, mis on täidetud tugevajõulise lõhkeainega. Tökkemiini otstarve on purustada kokkupõrkel vaenlase laevaga selle veetalune osa ning laev uputada või rivist ajutiseks välja viia. Tökkemiinid jagunevad plahvatuse tekkimise järgi kolme liiki:

1. galvaanilised miinid,
2. löökmiinid ja
3. observatsioonmiinid.

Eesmärgi ja kasutamisiivi kohaselt jagunevad miinid: vahi-, triiv-, ujuv- ja põhimiinideks.

Tökkemiini peaosad on: miini kere, mille alumises osas, erilises laengukambris, on lõhkelaeng ja ülemises hüdroseadis, mis hoiab miini neutraalsena umbes 20 minutit pärast veeskmist, siis süüteseadis, ankur, ankrukäpp, ankrurattad, miini vaier pooliga ja tinarakus ühes sügavusvaieriga. Miini kere on kuulivõi pirnikujuline, suuremate tüüpide juures üle 1 m kõrge, ning on ehitatud umbes 5 mm paksusest terasplekist. Allosa on tal kohaldatud miinivaieri kinnitamiseks, ülaosas aga asetsevad miinisarved (Z). (Pilt 1.) Siseruumi ülaosa on tühi, et hoida miini püstloodis; allosa on lõhkelaeng (L), mis kaalub suuruse järgi 35–200 kg. Säärase raskuse asetamisega miini allosa on kindlustatud miini püstloodis seisund vees nii, et 4–7 sarve jääb alati üles. Laeng koosneb laskepuuvillast ehk trinitrotoluoolist, mil on see eemus, et ta sulab 80° C juures, mis võimaldab seda lõhkeainet kergesti valada laengukambrisse. Miini süütamine toimub sääraselt, et esiteks detoneeritakse sütik ning viimane omakorda tekitab laengu eksplosiooni. Kasutamist leiavad nii elektrilised kui ka mehaanilised süüteseadised. Väga levinud on tinasarvesüüde, mis on oma iseloomult galvaaniline. Nii on Vene sarvmiinil ta välispinnal 4–7 pehmest tinast sarve, igas sarves kinnine klaastoruke Grené vedelikuga. Klaastorus on pealeselle veel koks — seatina element, mis tekitab elektrivoolu niipea kui klaastoruke murdub tinasarve paindumuse tõttu ja hape voolab elementi. See teostub siis, kui laev riivab miini. Elemendis tekivad elektrivool kantakse juhtmete kaudu edasi hüdroseadisesse (K) ja sealt sütikusse (Sp), kus ta tekitab detonaatori abil plahvatuse, millest plahvatab miinis olev lõhkeaine.

Elektrisüüde juures on tegemist alatise vooluga, kas kuivpatarei või akumulaatori näol, mis saadab

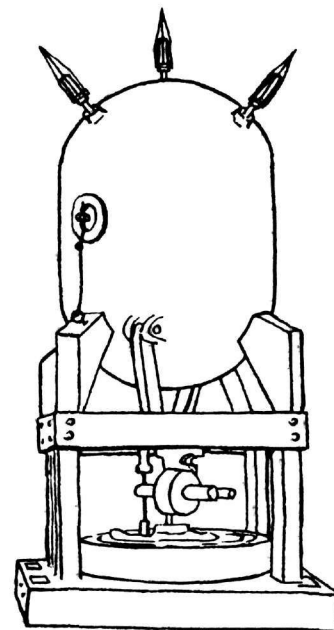
Joon. 1. Vene sarvmiin läbilõikes

voolu sütikusse niipea kui tinasarvede kohal ettenähtud lööksarved sulavad alatise voolu.

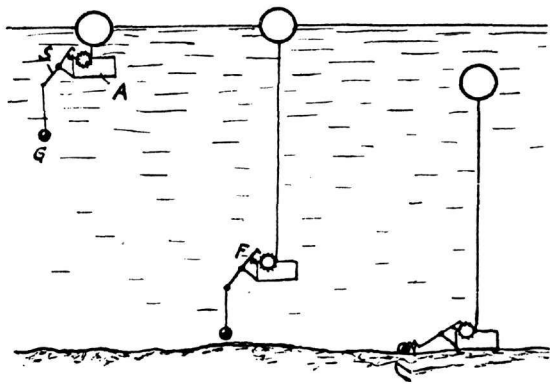
Mõningate miinide (löökmiiinid) juures on tarvitusel mehaanilised süüteseadised, n.-n. löökmehaanised, mis on paigutatud miini kere. Siin tekib plahvatus põrutuse tagajärjel.

Veesügavuse mõttes on miinide kasutamisel teatud piir, mis sõltub miini kesta vastupidavusest välisele survele kui ka vaieri võimalikust pikkusest, milleks on umbes 5–15 mm läbimõõduga terasvaier. Umbes 100-m veesügavuse juures peab miini kere peale lõhkelaengu kandma veel 97 m miinivaierit, kui miin asetseb 3 m allpool veepinda. Kuigi miine ei veesata naljalt vette üle 150 m sügavusse, oli maailmasõjas siiski juhtumeid, kus neid veesati ka 200 m sügavusse. On selge, et miini kere, laengu ja köie kaal peavad olema teatud vahekorras.

Kuna kera- või muna-kujulisi miine oleks muidu raske hoida ja vedada pardal, asetseb miin alusel, mis jääb talle ühtlasi ankruks veeskmisel. Joon. 2 näitab üht Saksa sarvmiini koos ankruga. Ankrud all on miini vaier, mille üks ots on kinnitatud miini külge. Miini ankrud on valatud rauast ja kaaluvad

Joon. 2. Saksa sarvmiin alusel, mis pärast veeskmist täidab ankrud ülesannet

Joon. 3. Üks miiniveeskmise mooduseid

kuni 500 kg. All on ankrul raudrullid, mis hõlbustavad miini edasitoimetamist veeskmisel.

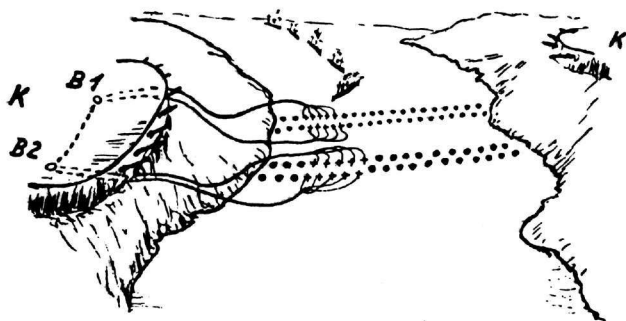
Miinide veeskmiseks kasutatakse kaht moodust (joon. 3).

Uhe mooduse juures jääb veesatud miin vee peale, kuna ankur (miini alus) (A) laskub miini vaieri lahtirullumise järele merepõhja.

Teise mooduse juures on asi ümberpöördukt. Siin on miin veeskmisel ankruga kõvasti ühendatud ja vajub koos sellega põhja. Lühikese ajavahemiku järele aga vabaneb miin ankrust ja hakkab üles kerkima. Seni, kui miin on allpool soovitud sügavust, ületab veesurve hüdrostaatilise sügavusaparaadi vedru surve miini keelele ja miini vaier võib vabalt joosta. Kui miin jõuab soovitud kõrgusse, mis on vedruga kindlaks määratud, saabub hetk, kus vedru- ja veesurve on võrdsed. Pärast vähest üleminekut antud piirist võidab vedrusurve ja vabastab peatusmehhanismi, nii et miin ei saa enam ülespoole tõusta.

Loomulikult peavad iga miini juures olema ettevaatusabinõud, mis takistavad selle lõhkemist transportimisel või üldse ebasobival kohal. Alles ankrust vabanemisel, s. t. vees, on miinid lõhkevalmis.

Triivmiinide all mõeldakse miine, mis pannakse välja ilma igasuguse ankruduseta ja mis ujuvad umbes 3—4 m sügavuses allpool veepinda. Siin peavad miinidel muidugi olema vastavad konstruktsioonid, et miinid hoiduksid teatud sügavuses. Selleks on ehitatud väike elektriseadis propelleriga. Saksamaal Sie-

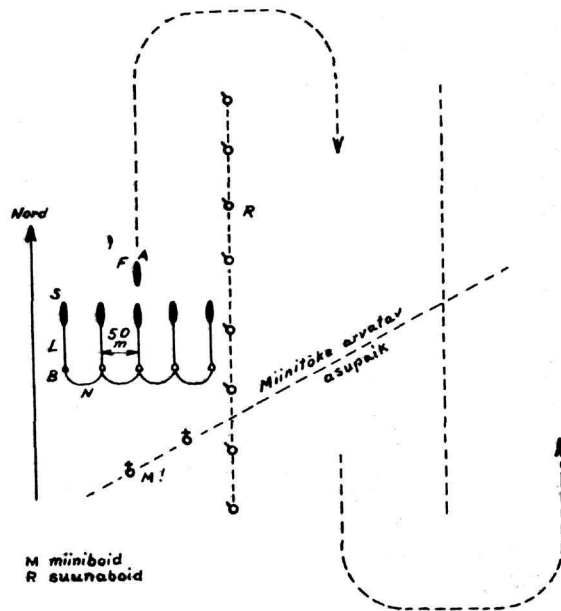

Joon. 4. Miinitõke

• lõhkmiinid + vahimiinid ✕ Rannapatareid

mens-Schukerti firma poolt ehitatud miinid on nii konstrueeritud, et neid võib veesata ka tavalise torpeedoaparaadi kaudu. Ujuvmiinide all aga tuleb mõista ankrumiine, mis on end lahti kiskunud ankrust ja vaid oma ehituse tõttu ujuvad veepinnal. Need kas uhutakse kaldale, lastakse sõjalaevade poolt puruks või hukutavad mõne sõja- või kaubalaeva, mis nende otsa satub, eriti öösel.

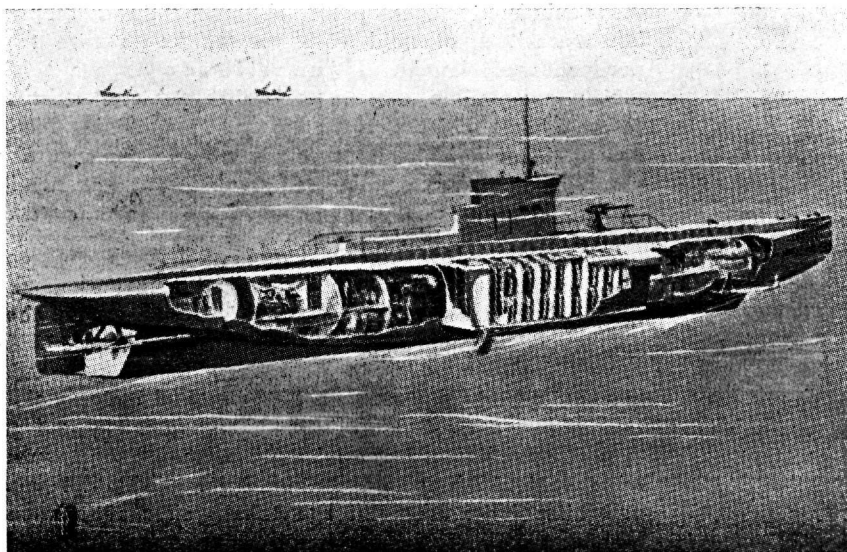
Kolmas liik miine, vahimiinid, evib löökseadise asemel rannalt juhitava elektrisüüteseadise. Sadama sisse- või läbikäiku võib näiteks kaitsta kahekordse ankrudatud miinide tõkkega (joon. 4). Säärase tõkke võib koostada löökmiinidest. Et aga omad laevad võiksid ohutult läbi sõita, selleks paigutatakse teatud kohtadesse vahimiinid. Vastava märguandega maale võivad omad laevad läbi sõita. Kokkupuutumine vahimiinidega ei sünnita mingit kahju, kui vool pole sisse lülitatud. Kui aga tahaks sisse sõita vaenlase laevastik, kes on sundinud vaikima rannapatareid, mis kaitsevad sadama sissekäiku, siis tuleb täpselt val-

Joon. 5. Miinide traalimine

vata vaenlase laevade liikumissuunda. Kui vaenlase spionaaži tõttu on täpselt teada miinitõkke asetus, nii et ta võtab õige sissesõidu suuna, siis järgneb vahimiinide elektriline süütamine, mida täpsustatakse kahe kaldapatarei B1 ja B2 vaatluspunktide koostöö abil.

Nüüd mõne sõnaga plahvatuse dünaamilisest mõjust. Oletame, et üks vähem miin või torpeedo lõhkeb. 1 kg laskepuuvilla evib vaid 1100 soojusüksust kütteväärtust, seega vähem kui 1 kg pruunsütt, kuid äkilise süüte juures ta evib energiat 460.000 mkg, kui detonatsiooni kiirus on 6000 m sekundis. 150-kg laengu juures on seega tööjõud 150 korda 460.000 mkg, seega 69 miljonit mkg 6000 m sekundikiiruse juures. Vaid selle suure kiirusega, millega lõhkeained

Joon. 6.

Allvee-miiniveeskja miinide veesk-
misel

lagunevad oma algaineiks, mitme tuhande kraadiliste temperatuuride juures, on võimalikud tugevate ehituste purustamised. Mida lähemal veepinnale toimub plahvatus, seda nõrgem on ta jõud.

Juba Vene-Jaapani sõjas 1904.—1905. a. mängis meremiin tähtsat osa. Kuna venelased siis panid miinitõkkeid peamiselt vaid oma sadamate ette, läksid jaapanlased üle ofensiivsele tegevusele. Mõlemail laevastikel olj suuri kaotusi. Mõödunud maailmasõjas kasutati meremiine kõikidel mererinetel kõikide osavõtjate poolt väga suurel määral. Miinide panekuks kasutati peale abilaevade (endised kaubalaevad) ka torpeedopaate. Allveepaadid ja erilaevad sooritasid kott-pimedail õil oma saladuslikke toiminguid (joon. 6), sest koht, kuhu miinid on asetatud, peab jääma saladusse. Vaid omad laevad evivad salapabereis miinkaarte, et saada pilt omadest ja — niipalju kui see on võimalik — ka vaenlase miinitõketest. Paljust miinide kasutamise viisidest sõjas olgu toodud vaid paar näidet. Esimese silmapaistva miiniveeskmise toiminguga tuli toime Saksa aurik „Königin Luise“ Thames'i jõe suus 5. aug. 1914. Siin veesatud miinidele langes ohvriks muuseas Englise ristleja „Amphion“. „Königin Luise“ ise hukkus võitluses Englise hävitajatega. Kohe pärast Skagerraki lahingut 5. juunil 1916 jooksis Põhjamere põhjaosas miini otsa Englise ristleja „Hampshire“ ja hukkus. Siin olid miinid pandud sisse Saksa allvee-miiniveeskja „UC 75“ poolt.

Ristleja hukk oli eriline strateegiline võit sakslasile selle tõttu, et koos laevaga hukkus ka lord Kitchener, üks suurimaid Saksa vaenlasi. Teda pidi ristleja toimetama Venemaale, et ta reorganiseeriks seal Vene raugenud vastupanu. Suuri miinivälju panid välja ka inglased Põhjameres. Saksa lahte nad panid 20.000 miini. Norra ranniku ja Orkney saarte vahele pandi 12.000 inglise ja 50.000 ameerika miini. See tõke oli mõeldud eriti just saksa abiristlejate ja all-

veepaatide hävitamiseks, mis tahtsid ümber Inglismaa tipu pääseda Iiri merre või Atlandi ookeani, kuna Englise kanal oli sel ajal miinitõketega või -võrkudega täiesti suletud.

Vene miinid valmistasid Saksa torpeedopaatidele maailmasõjas nende raskeima päeva. 9. nov. 1916. a. hukkus Soome lahes 11-st Saksa paadist — 10. torpeedopaatide flotillist — miinitõkete läbi tervelt 7 paati. Neli kojupääsnud paati suutsid õnnekombel päästa suurema osa meeskondadest.

Mineeritud vetes sõitvaid laevastikel peavad ees sõitma traalerid ja laevad, mis puhastavad sõiduvee. Pärast meresõja lõppu tuleb aga kõik miinid merest kõrvaldada. Üks miinide kõrvaldamise viise on järgmine (joon. 5): juhtpaadi (F) ees sõidavad vähemad lameda põhjaga miiniotsijad (S) 50-m vahedega. Taga on neil veetavad võrgud (L), üsna taga boid (B). Üksikud laevad on omavahel otsimisvõrkudega (N) ühendatud. Et võrgud ulatuksid võimalikult sügavale, on neile kinnitatud järele veel erilised „lohed“. Kui otsimisvahendid on põhja lastud, algavad paadid pikkamisi liikumist. Üks post ahtris valvab hool-sasti püüniseid ja teatab täpselt kõigist juhtumeist. Vahelduva kursi juures võib ühe piirkonna siiluviisi läbi traalida, kusjuures pannakse välja suunaboid (R), et hoida suunda. Võrkude abil tõmmatakse miinid ankrust lahti. Vahel tehakse vaid kindlaks nende asupaik ja märgitakse see boidega (M). Miinide väljakorjamine on juba erilaevade ülesanne.

Miinivaieri katkemise järele üleskerkiv miin hävitatakse suurtükitle läbi. Miini otsimine ja kahju-tuks tegemine on raske ja hädadohtlik töö, vaikne san-garlikkus, sest need laevad on ise pidevalt miinidest ähvardatud.

Nii on meremiinid oma sõsarrelva torpedoo kõr-val ohtlikemad, tehniliselt aga väga huvitavad mere-sõja allveerelvad.

Ainemuutmise probleem. — Loodusaine juurest kunsttooteni.

HERBERT HALJASPÖLD

Ennustamine on igivana kunst. Ikka jälle on fantaasiarikkad inimesed asju ette näinud; aga väga tihti võis hiljem nentida, et nad on eksinud. Ennustustest loodetakse tavaliselt sensatsioon, ja prohveteks pole tavaliselt hakanud parimad ja asjatundlikemad mehed. Oleks vist väga huvitav kirjeldada kord kõike seda, mida näit. tehnika alal kõik on ennustatud, mitte ainult positiivses vormis, et sünnib seda või teist siis ja siis, vaid kõigepealt ka negatiivses vormis, et seda või teist ei saavutata kunagi. Ükskõik kui palju ka on kirjutatud aegade jooksul inimese unistusest õppida lendama, ikka on leidunud tarku mehi, kes asetasid lendamise ühele astmele perpetuum mobile'ga ja kes ennustasid, et inimesed ei õpi kunagi lendama. Sedasama on räägitud allveepaadist ja paljudest teistestki suurtest tehnilistest tegudest.

Julgeimadki optimistid ei küüni tõelisuse lähedusse, ja tõelisus on alati suurem kui kõik inimlik fantaasia.

Mida suuremaks läheb tehnika mõju inimlikus elus, mida keerulisemaks muutuvad eluavalduste vastastikused sõltumused, seda hädavajalisemana tundub, et katsuksime mõista lähemalt tulevikku, mis võiks siin juhtuda. See vajab ettenägemist. Ja sel alal on viimaseil aastail hakkama saanud õige tähelepanu vate töödega. Nii on Põhja-Ameerika Ühendriikide president Franklin Roosevelt'i algatusel suur komitee, millest osa võttis 150 silmapaistvat meest tööstuse, tehnika, majanduse ja teaduse alalt, a. 1937 välja annud ulatusliku teose, mille ülesandeks on ennustada lähima 25 aasta arengut (Technological Trends and National Policy, including the Social Implications of New Inventions. Washington 1937. United States Government Printing Office). Selle töö suurt tähtsust iseloomustab fakt, et selle prantsuskeelne tõlge ilmus Pariisis järgmise aasta kevadel. Ja et neid mõtteid liigub mujalgi, näeme sellest, et samal (1937) aastal on rippumatult sellest teosest ilmunud Saksamaal väga tähelepanuv kirjatöö keemia üle lähima 60 aasta ulatuses (Chemische Industrie, Band 60). Kui Amee-

rikas ilmunud raamat piirdub ühe maaga, siis Saksamaal ilmunud raamat piirdub ühe suure tehnilise tööväljaga. Mõlemaid raamatuid käsitades võib nende ridade kirjutaja jõuda järgmiste rahvalike kokkuvõtteni.

Sajandi pöördel arvati, et on juba saavutatud tehnilise arengu kõrgpunkt. Kaugemale tõusu enam ei olevat. Ja tänapäeval on tehnika ajalugu 20. sajandi esimesel kolmandikul ülirikas suurte uute tegude poolest. Auto, lennuk, elektri-jõuülekanne suures stiilis, kino, raadio — kõik see kuulub selle lühikese aja-järgu ajalosse. Kas läheb areng edasi? Arengu jälgid vastavad meile selge ja kindla jah'ga. Ameeriklased juhivad tähelepanu sellele, et leiutuste patentide arv järjest kasvab, ja kuigi „surnud“ patentide arv on erakordselt suur, võib siiski loota, et leitakse veelgi uusi teid uuteks arengut tähistavateks sammudeks. Majandusmehed ja pankurid pole eriti rõõmsad. Keegi ameerika pankur ütleb, et leiutused ongi asjad, mis teevad ta julgeoleku ebakindlaks. Tehnilised seadised vananevad kiiresti, neisse mahutatud kapital muutub väärtusetuks. Uurimistöö olevat, nii ütleb teine ameeriklane, muutnud panganduse tänapäeva õnnemänguks. Suured monopoli iseloomuga ettevõtted katsuvad seepärast hoiduda uuendustest, ja hellitatakse siin-seal koguni mõtet leiutamise kord keelu alla panna — viieks aastaks. Aga vaimselt edasipüüdvale inimesele saab leiutamist niisama vähe keelda kui hingamist.

Milliseks kujuneb tulevik?

Kui võtame aluseks, teiste usaldatavate materjalide puudusel, eespool mainitud kaks teost, siis asetatakse õigustatult esiritta n.-n. uute ainete tulevik. Palju on saavutatud, veelgi rohkem loodetakse lähemalt tulevikult. Probleemiks on väärtuse tõus ainemuutmise läbi. Me seisame keset teed loodusaine juurest kunsttoote juure. Seda arengut võime jälgida seljataha möödunud sajandi keskpaigani. Looduslike ainete puudus teatavates riikides kiirendab seda arengut.

Kõigepealt aga aitavat siin tõsiasi, et kunstproduktid lähevad üha paremaks ja et nad üha enam kohanevad neile esitatud nõudmistega. Areng on siin nii kiire, et on raske aimata, kus on ta piirid. Nenditakse ainult, et „pikapeale ületab see liikumine kõik senised majanduslikud ja tehnilised probleemid“.

Siin on tegu n.-n. plastiliste massidega, nagu kunstvaiguga, tselluloidiga jne. Nende toodangud on alates a. 1900, ja eriti viimasel ajal, üllatavalt kasvanud. Sünteetiline kummi on pealetungil. Võetagu ainult kätte oma telefonitoru, heidetagu pilk oma raadioaparaadile, et näha, kuidas siin pressitud aine on muuten konstruktsiooni välise kuju. Need ained piiravad meid meie igapäevases elus igast küljest, nii et meil on raske kujutella senise arengu lühidust ja sedagi, mida loodavad neist aineist parimad asjatundjad kõige lähemas tulevikus.

Mis puutub metallidesse, siis moodustavad tänapäevalgi veel raud ja teras kokku 93% kogu maailma toodangust. Ülejäänud seitse protsenti jaguneb mitteraud-metallidele; aga siingi sammub areng kiiresti edasi. Konstateeritakse, et maailmatagavaradest plii (seatina) alal jätkub veel vaid 10—12 aastaks, tsingi alal 15—20 aastaks, ja et ka inglistina-, vase- ja kroomitagavarad lähenevad lõpukorrale. Kergemetallide tootmine sunnitakse maailmale otse vägisi peale. A. 1913 toodeti kogu maailmas umbes 65.000 tonni alumiiniumi, a. 1936 oli toodang juba 370.000 tonni. Kergemetalli, magneesiumi, toodeti a. 1925 alles 250 tonni; kuus aastat hiljem juba kümme korda rohkem, ja 1931. a. tänaseni on maailmatoodang kasvanud kümnekordseks. Siin ootavad tulevikku uued suured ülesanded.

Loomulikud mineraalõlid, nii kinnitavad eriteadlased, lähenevat samuti lõpukorrale. Ühed ütlevad 20, teised 50 aastaga. Seepärast harrastatakse kõigis maa-des õliajamist. Aga siin pole meil sugugi tegu ase-ainetega looduslikule ainele, vaid meil on tegu uute ainetega, mis igas mootoriklassis esindavad soodsaimaid omadusi. Sama maksab sobivaimate määrde- vahendite kohta.

Eriti suurt tähtsust omistatakse tulevikus tekstiil-tehnikale. Tänapäeval juba loetakse loomuliku kiu monopoliasendit kõigutatuks. A. 1913 toodeti maailmas 9000 tonni kunstkangaid — ja nimelt kunstiidi. 1938. a. lõpul arvestati maailmatoodang kunstiidi alal 570.000-tonniliseks, kuna samal ajal toodeti puundvilla ja kaseinvilla 400.000 tonni. Üha enam õpitakse tootma kiusid teatavate kindlate soovitud omadustega. Kindlasti läheb korda toota gaasitihedaid ja happekindlaid kudumeid. Looduslikku kiudu õpitakse üha enam kasutama toorainena uute kiudainete loomisel. Ennustatakse ka täiesti uusi teid tekstiilõlistuse alal. Rasvakeemias jõutakse lubja ja söe baasil põhinevate kunstlike toorainete juure. Siidi- ja pesemisvahendite-tööstus, samuti värvimistööstus, peab õppima tööd tegema nende kunsttoodetega. Need uued pesemis- vahendid on kindlasti võrdsed tänapäeva omadele, paljudel kordadel need isegi ületavad senised, ja meie ei vaja nende tootmiseks enam rasva.

Eriti suure tähtsuse saavutab üha suurenev kõrvalproduktide kasutamine. Sel alal õpitakse suurel määral kasutama isegi aineid, mil on vaid negatiivne väärtus, s. o. sellaseid, mis tulevad kõrvaldada terviselikel põhjusil. On igati mõeldav, et saavutatakse õhust mitte ainult õhulämmastikku, vaid ka heeliumi ja teisi õilisgaase. Keemia õpib üha enam kasutama taim- ja loomseid olluseid, mida ei vajata inimeste ja loomade toitmiseks. Õpitakse ka seentest, metsikult kasvavast puuviljast, pilliroost, adrust ja turbast valmistama õlisid, rasvasid, alkoholi, suhkrut, tärklisi, arstmeid jne. Ka valgustustehnikas loodetakse kasutada võivat luminesentsi nähtust, aineid, mis nähtava ja nähtamatu kiirguse läbi löövad särama. Need uued valgusallikad töötaksid väga ökonoomselt. Aga siingi ei kavatseta kokku hoida voolu alal, vaid elatakse kindlasti palju heledamas ja päevavalgusele sarnlevamas valguses.

Suuri edusamme ennustatakse värvifotograafia alal. Kümne aasta jooksul asendab värvifilm mustfilmi.

Üha kasvaval määral paistab silma väärtuse kasv ainemuutmise teel. Moodsad alkeemikud ei valmista väärtusetust ainest kulda, küll aga olluseid, mille eest maksetakse kulla hinda.

Väga tähelepannevad on ka ennustused, mis puudutavad põllunduslikku tehnikat. Jõutakse kaugeleulatuva individuaalse maaharimise juure, kasutades uusi väetus- ja niisutamismeetodeid. Kastmine ja vihmamine tähendab tegelikult suurt veeraiskamist. Siin peitub edu vee korrapärastatud juurevoolus pinnase kaudu. Ameeriklased usuvad, et suur tähtsus kuulub lähemal ajal põllumajanduslike taimede tootmisele ilma pinnaseta. Nad räägivad tray agriculture'ist. Kalifornias korraldatavat juba mõnd aega katseid laboratooriumides, kus töötatakse lamedates veega täidetud vannides, kuhu on lisatud kõik taime ja vilja arenguks vajalised keemilised ollused. Kartulite ja suhkru alal ongi juba saavutatud tegelikke hõmmastavaid tulemusi. Ka Prantsusmaal ja Saksamaal töötatakse selles suunas, aga siinsed teadlased usuvad, et ei tohita loobuda pinnase mikrofloora ja mikrofauna kaastööst.

Ameerika aruanne tegeleb üksikasjaliselt mehhaanilise tehnika tulevase arenguga. Mis puutub liiklusele, siis pannakse praegu Ameerikas palju rohkem raudteid seisma kui ehitatakse uusi. Vanasti on plaanitud ja võistluse pärast ehitatud liig palju raudteid. Aga see teatavate raudteeliinide kaotamine ei tähenda ammugi veel raudteeliikluse üldist tagurpidiminekut. Õpitakse kindlasti mugavamalt sõitma. Kiiruse tõus, rongide kiire üksteisele järgnemine on ju saavutatud, mille algmed juba meilegi on tuntud. Auto huvitab ameeriklasi loomulikult erilisel määral. Auto pooldajatele töötatakse väga suurt tulevikku, eriti praegu juba väga levinud korterautode alal. Arutatakse küsimust, kas Ameerikaski ei saaks veel enam tõsta autode arvu, nii et lähemal ajal oleks igal teisel inimesel oma auto. Siis on tänavad veelgi enam tungil kui praegu. Kahe- dimensionilisest liiklusest siis enam ei jätkuvat, pääst-

mise pidavat võimaldama lennuk, ja siin usutakse auto-
žirolennuki suurt tähtsust ja nõutakse juba täna-
päeval, et arhitektid ehitaksid suurlinnade aguleis
ainult veel maju lamedate katustega.

Elektritänavaudteed linnades kaduvat varsti. Om-
nibused ja autod astuvad lõplikult nende asemele.
Viimase 20 aasta jooksul olevat elektritänavaudteed
Ameerikas kaotanud juba kolmandiku oma endisest
tegevusest.

Teadete levitamise alal, nagu telegraaf, telefon ja
raadio, on teostunud otse võimatut viimase 30 aasta
jooksul. Tehnilised teod mõjutavad kogu rahva sotsiaalset elu ja Ameerikas usutakse, et sellega seoses
muutuvad põhjalikult isegi kasvatuse meetodid. Tele-
fonitööstus on praegu Ameerikas suuruselt kolmas
varustustööstus, ja ilma raadiota ei saa enam kujutella
avalikku elu.

Kuna mainitud Ameerika teoses tuntakse huvi ka
tehniliste saavutuste sotsiaalse tähtsuse vastu, siis rõhu-
tatakse seal, et vastandlikult autole mõjuvat raadio
perekonnaelu soodustavalt. Nüüd läheneb kaugnäge-
mine. Sellest loodetakse, et see, võrreldes muusikaga,
edendab rohkem näidendit, ja loodetakse, et kaug-
nägemine harjutab inimesi rohkem lugu pidama oma
kodust.

Erilise rõhuga osutatakse Ühendriikides seleenirak-
kudele, elektrisilmale, ja juba praegu mainitakse tervet
rida rakendusvõimalusi. Viimasel ajal kasutatakse seda
tehnilist leiutust, et ise teostada tänini kõrgkvalifitseeritud
isikule usaldatud mõõtmist ja kontrollimist
töökodades. Sellega vabanevad väärtuslikemad töäjõud
vahetumalt tooteprotsessi jaoks.

Väga huvitav on kliimaseadeldiste areng Ameerika-
kas. Kui nentida, et vahetult ja kaudselt kliimateh-
nikaga seosnev tööstus seisab praegu juba majandus-
likult ühel tasemel autotööstusega, siis võib kujutella,
kui kiire on olnud see areng. Praegu on Ühendriikide
raudteedel 8000 vagunit kliimaseadeldisega, ja nendega
katsetatakse juba autode varustamisel. See areng,
mille tõttu tehnikal on võimalik luua iga soovitatavat
temperatuuri, õhukoostist ja rõskusmäära, võib suurt
mõju avaldada tööstuste asupaiga valimisel. Kas ei
saa nüüd tööstusi luua troopikakliimas otse toorainete
leiukohtade vahetumas naabruses? Kliimaseadeldis võib
luua uusi provintse troopikas ja subtroopikas. Aga
siin on juba kuulda hoiatavaid hääli inimese tungimise
vastu looduse olukordadesse. Pikkade generatsioonide

teel saavutatud inimlik kohanemisvõime nõrgenevat;
sel võivat olla tagajärgi, mille ulatust on raske ette
näha.

Ehitusasjanduses loodetakse väga suurt arengut.
Majachitus a. 1836 erines hädavaevalt tänapäeva kesk-
misest majaanemise. Ka ehitusmaterjal oli hädavae-
valt muutunud. Tehnikal on korda läinud riiete, raama-
tute, toiduainete ja raadioaparaatide valmistamist nii-
võrd parandada, et igapäev on võimalus neid osta.
Maja juures polevat lugu nii, seepärast nõutakse Ameerika-
kas vabrikuliselt valmistatavaid maju terasosadest. Juba
praegu võib seal osta viietoalise maja ilma vunda-
mendita, kuid täieliselt installeeritud õlikütte, ventilat-
siooni, köögi ja tualetiga, n.-n. võtmevalmina 3000 dol-
lari eest.

Mis järgneb nendest lühidatest kokkuvõtetest meie
lähema tuleviku suhtes? Meie ei ole ammuugi veel tee-
konna lõpul. Kõigil aladel — siin oleme maininud
vaid üksikuid — seistakse alles keset tööd. Kuidas
mõjub see edu inimesele? On väärt, et selle üle järele
mõteldakse, aga peame silmas pidama, et siin on en-
nustamine veelgi kahtlasem. Igatahes ulatub see teh-
nilise edu mõju kaugele üle inseneritöö piiride.

Ükski inimliku elu ala ei jää puudutamata, ja
pole huvituseta näha, kuidas isegi Ameerikas, mis end
meeleldi peab piiramatu vabaduse maaks, sellest ka
selles teoses räägitakse, kas tohib jätta rahvamõjus-
tamise sellase tähtsusega vahendid, nagu seda on
raadio ja kaugnägemine, üksikisiku vaba, piiramatu
tahte hooliks, kas ei peaks siin vahele segama riik
kui kõigi inimlike huvide tasakaalustaja.

Mis on kõigi sellaste ennustuste täideminiku eel-
duseks? Selles suhtes ollakse ühel arvamusel niihästi
Ameerikas kui ka Euroopas. Me jõuame edasi vaid
karmi teadusliku tööga, ja seejuures ei ole tegu vaid
otstarbelise uurimistööga, kus iga tulemus otsekohe on
realiseeritav sularahas, vaid tuleb hoolitseda ka vaba,
n.-ü. otstarbetu, uurimistöö arenguvõimaluste eest.
Ainult uurimistöö tulemused viivad meid edasi. Kee-
mias tähendab see seda, et tuleb selgitada aatomite
peenstruktuur. Selleks uurimistööks vajab maailm palju
raha ja — see on tänapäeval tähtsaim — uusi uuri-
jaid nooruse ridadest; inimesi, keda vaimustavad suu-
red tulevikueesmärgid ja kes ka vaimselt on võimeli-
sed tsivilisatsiooni arengut edasi kandma. Selles mõt-
tes on probleem ülimal määral rahvusvaheline, ja peale-
selle veel sellane, kus ei saa olla vahetegemist suurte
ja väikeste rahvaste vahel.

„Kaitse Kodu!“ järgmine number ilmub 21. detsembril s. a

jõulu kaksiknumbrina

Kuulutusi sellesse numbrisse võetakse vastu kuni 15. detsembrini s. a.

Aastavahetuseni on küll veel kuu aega, kuid tänavust spordiaastat võib lugeda juba peagu lõppenuks. Marssal Pilsudski loomingu — iseseisva Poola — varasügisel hävitanud ja nüüd piki Saksa- ning Prantsusmaad lahutavat Reini jõe hõljuvad sõjapilved on teinud oma töö. Rahvusvahelisest spordielust üle-euroopalises ulatuses ei saa juttu olla juba hulk aega. Sõjahädad ja -mured on spordile paljudes riikides tõmmanud kes teab kui kauaks kriipsu peale või surunud spordielu täiesti kitsastesse raamidesse. Sport kannatab sõjakammitate all mitte ainult sõdivates, vaid ka erapooletutes riikides. Ara on jäänud ja jäämas laiaulatuselised rahvusvahelised võistlused, kus võidupärgadele lisaks anti Euroopa meistri tiitleid. Samuti on maavõistluste pidamine kujunenud kaunis haruldaseks sündmuseks.

Spordielu on kõikjal surutud kitsastesse rahvuslikesse piiridesse. See ei vaibu kuski täiel määral, seda võib öelda isegi sõdivate riikide kohta, kuid tunda annab rahvusvaheliste haripunktide puudus. Enne sõjapilvede kerkimist oli aga neid rohkesti, ja eestlased ei jätnud seal sugugi oma osa teemata. Tuletame vaid meele Eesti head algust ja võimast finaalpäeva Luzernis, siis edasi Oslo ja Dublini päevi, üliõpilaste edupäevi Viinis ja Monakos, lennupäevi Kuanases, maletajate head edu Buenos-Aireses jne., ja keskpunktina meie spordiväe edurünnakutele kogu Euroopasse hästiõnnestunud Eesti Mänge, mis panid kolmeks päevaks kihama kogu Tallinna, rääkimata maavõistlustest, meistrivõistlustest ja teistest sündmustest igal spordialal.

Mida tuleks pidada Eesti tänavuseks suurimaks sportlikuks saavutuseks? Vastus sellele küsimusele ei saa olla kaheugune, kuid on siiski kahekordne: rahvuslikus ulatuses 2. Eesti Mängud, rahvusvahelises ulatuses aga Argentiina samba, raske hõbekolossi, edukas kaitsmine ja teiskordne võitmine meie laskurite poolt Luzernis.

Sportlasele on võit seda väärtuslikum, mida raske mini see on saavutatud. Ja need Luzerni päevad olid meie tules ja vees karastatud laskureile kõike muud, mitte aga kerged. Kahe aasta eest Helsingis oli Argentiina sammast palju kergem võita kui nüüd teda kaitsta. Juba esimene päev Luzernis näitas, et kõigi

parimate laskurmaade võistlejail tuleb kodumaale võidu kindlustamiseks otse „pigistada kivist vett“!

Esiolaks oli väikekaliibrisüst lamades asendis laskmine. Eesti meeskond saavutas kogusummas küll uueks maailmarekordiks 1977 silma, kuid sama laskis välja ka Rootsi meeskond! Esikoha ja M.M. (maailma-meistri) tiitli kindlustas Eestile ainult meeskonna suurem ühtlus, sest meie parima ja nõrgima laskuri silmade vahe oli ainult 2(!), Rootsil aga 7. Põlvelt-asendis sai Eesti MM-tiitli maailmarekordiga 1944 s. alles pärast närvetapvat võistlust uute suuruste — sakslaste — vastu, kes matši esimeses pooles olid olnud koguni meie laskuritest edukamad. Püstitasid eksiti aga meeskonna koosseisu kindlaksmääramisel — ühe laskuri ootamatult nõrgal esinemisel tuli Eestil leppida koguni neljanda kohaga.

Vabapüstolis ja püstolist kiirlaskmises ei rääkinud eestlased kaasa, kuid sõjapüssimehed saavutasid isegi oodatust rohkem — kolmanda koha Mannerheimi kuldmaakera võitnud Šveitsi ja Soome järel. See kõik oli aga alles eelmäng MM-võistluste haripunktile — laskuritevahuste vabapüssimatšile Argentiina samba pärast. Ajaloolisteks ja paikapidavateks tuleb lugeda G. Lokotari sõnu Luzernis: „Võiksime ka kõik teised matšid kaotada, aga kui võidame Argentiina samba, siis on jälle kõik kõige paremas korras!“

Start Argentiina sambale Luzerni laskerajal keerutavate salalike tuuleilide käes läks vastu ootusi sääraselt, et eestlasi peeti juba löödud meesteks. Meie laskurid jäid Šveitsist, Soomest ja isegi Rootsist tunduvalt maha ja eriti piltlik oli silmade arv: Šveitsil 1734, Eestil ainult 1666! Ohtupoolikul näitasid aga meie laskurid, mida tähendab Eesti jonn. Põlvelt-asendis laskmises pigistas Eesti meeskond oma hambad kokku ja tegi otse üliinimliku töö. Individuaalselt tuli neljal esikohta ja üheksas koht ning kogusummas andis meie laskurite kõigi aegade suurim närvideproov koguni 1880 silma, mis on uute maailmarekordide hulgas hiilgavaimaid. Mis oli enam selle kõrval võidulootusi hellitavate šveitslaste 1800 silma! Argentiina hõbesammas oli jälle kindlustatud Eestile, kuigi lamades-asendis tuli leppida teise kohaga. Lisaks Argentiina sambale — üldvõidule meeskonnamatšis — tuli Eestile veel üldvõit

individuaalselt kolmes asendis kokku — selle päris blondpäine ltn. August Liivik.

Lisaks temale kirjutasi veel K. Kübar, E. Kivistik, H. Kivioja ja G. Lokotar Argentiina samba võitjana oma nimed laskespordi ajalukku.

Üldse sai Eesti kuus MM-tiitlit — Eesti meeskond vabapüüsi üldvõitjana, vabapüüsi põlvelt-asendi võitjana ning väikekaliibripüüsi põlvelt- ning lamades-asendi võitjana. Ainsa MM-tiitli individuaalselt sai eelmärgitud ltn. A. Liivik. Hõbemedaleid tuli 4 — Eesti meeskond vabapüüsi lamades asendis, samuti A. Liivik lamades-asendis ning väikekaliibripüüsi A. Liivik kolmes asendis kokku ja Endel Rikand püsti-asendis. Pronksmedaleid tuli 5 — E. Kivistik vabapüüsi põlvelt-asendis, A. Liivik väikekaliibripüüsi püsti-asendis, kuna sõjapüüsi tuli neid kolm: Eesti meeskond kolmes asendis kokku, Peeter Karu põlvelt ja Kristjan Vilberg lamades-asendis.

Pole imestada, et Tallinna raudteejaam ja Raekoja plats otse kihises inimestest meie võidukate laskurite kojutõulmisel, kellede poolt kaasatoodud võidutrofeedest on ja jääb suurimaks ajalooline Argentiina sammas. Meie laskurite jällekordsete suurte võitude puhul ei tohiks unustada, et kõik need suured saavutused on võimsaks eeskujuks ning parimaks propagandavahendiks ka riigikaitsealises mõttes — nimelt meie laskespordi arengus mitte ainult sõjapäevade, vaid ka kaitsealuste ringkondades. Selle tõttu väärivadki need esiletõstmist kõigi teiste spordisaavutuste ees.

Tänavusuvised Eesti Mängud kujunesid suureks rahvuslikuks sündmuseks igapidi. Koos nendega tuleb aga esile tõsta ka uut traditsiooni, mis väärivad süvendamist: maakondlike eelmängude korraldamist ülemaakondlikus ulatuses. See seeme oli külvatud viljakasse mulda ning maakondlikud mängud õnnestusid üle ootuste, haarates kaasa tuhandeid ning kümneid tuhandeid. Vabariigi Valitsus hindas neid kõrgelt ja ministreid eesotsas peaministriga käis neid avamas. Eesti Mängude päevil suurenes pealinna elanike arv tunduvalt üle riigi kokkusõitnute arvel.

Lajaldane oli Eesti Mängude kava ja suurejooneline selle läbiviimine. Silmadele kõige haaravamaks kujunes aga paljude tuhandete võimlejate, sportlaste ning rahvatantsijate pidulik rongkäik läbi Tallinna Kadrioru staadionile, pakkudes toredusliku ning võimsa pildi sirge seljaga noorsoost ja selle kindlasti distsipliinist. Ülearune on vist juure lisada, et samuti laialt levinud kujunes Eesti Mängude võistluslik osa, haarates peagu kõik meil harrastatavad spordialad. Kolm Eesti Mängudele pühendatud päeva andsid palju juure meie kehalise kasvatuse arengule kui ka kehalise kasvatuse tähtsuse mõistmisele laiadest massides.

Sarnaseks meie laskurite ebaõnnestunud stardile Argentiina samba pärast kujunes meie maadlejate esimene päev Oslos peetud Euroopa meistervõistlustel greeka-rooma maadluses. Kõik matilkäinud eestlased said kaotuse osaliseks ja seda isegi kõige kindlam võidusammus Joh. Kotkas. Raske on ette kujutada, kuidas võiks Kotkas üldse kaotada — niivõrd on meie spordihuvilised hellitatud meie sportlaste suurvõitudega „Vedelate liikmetega“ ja võimalusi varitsev Guyla Bobis sai oma taktikaga Kotka üle siiski võidu 3:0 ja see oli Oslo-päevade suurim sensatsioon.

Edasi näitas Kotkas aga haruldast võidutahet ja kindlust, tulles toime otse ajaloolise seeriaga — seljavõidud järgemööda Kurt Hornfišeri, Hjalmar Nyströmi ja Mehmed Cobani ning ülekaalukas töövõit John Nymani üle töid ta uuesti Euroopa meistriks. Lisaks Kotka kuldmedalile sai Eesti veel ühe hõbe- ja ühe pronksmedali. Esmakordselt sai hõbemedali kergekaallane Edgar Puusepp, kes seni on alati kannatanud halva loosiõnne all ning traditsiooniliselt

pidanud leppima neljanda kohaga. Pronksmedaliga pidi aga leppima Agu Neo, kellele viis suure võimluse kuldmedalile kohtunikelt antud 1:2-line väärkaotus türklasele M. Caemakile. Kokku võttes säilitas Eesti Oslos täpselt Tallinnas aasta tagasi võidetud positsiooni.

Maadlusmaavõistlustel esinesid meie maadlejad süüldilt. Saksa läinudaastase Tallinnas saadud kaotuse pärast vägagi revanšiivaline rahvusmeeskond võitis Berliinis Eesti ainult 4:3, kusjuures heledamaks punktiks Eestile oli E. Puuseppalt kauaoodatud võit mitmekordse Euroopa meistri Fr. Schäferi üle ja tumedamaks V. Roolaane 28-sekundiline kaotus L. Schweickertile. Edasi Tšehhoslovakkia võideti Prahas suurelt 5:2 ja Läti Tallinnas veelgi suuremalt 6:1. Kahekordne maavõistlus Soomega oli äärmiselt tasavägine — Soome võitis A maavõistluse 4:3 ja Eesti B maavõistluse samuti 4:3. Sügishooajal kordamismaavõistlusel Riias tuli uuesti suur võit 5:2 Läti üle. Maadluse kohta oleks lisada veel Joh. Kotka hiljutist võistlusreisi Rootsi, kus ta seljatas kõik oma vastased.

Esimese Euroopa meistri tiitli poksis tõi Eesti tänavu Anton Raadik, trumbates seega üle N. Stepulovi rekordi — olümpiahõbemedali ja euroopahõbemedali. Raadiku kuldmedalit saaks veel ületada ainult olümpiakuldmedal, kuid millal jõutakse järgmistele olümpiamängude pidamiseni? Samuti Dublinis peetud Euroopa meistervõistlustel sai Eesti poksis esmakordselt kaks medalit — suure üllatusena pääsis H. Kanepi kergekaalus hõbemedalile. Dublini kuldmedal viis A. Raadiku koguni ookeani taha Ameerikas, kus ta esimese eestlasena Euroopa koondusmeeskonnas võisteldes sai ühe võidu ja ühe kaotuse.

Poksimaavõistlustel jäi Eesti tänavu võitmatuks — ainsal maavõistlusel jaanuaris Riias Eesti võitis Läti 5:3. Sellele lisandus aga kesksuvel kaks mitteametlikku maavõistlust Soomega, kusjuures meie poksi- ja judo võitjad olid edukamad mõlemal korral võitmisega 13:11, (mõlemalt poolt esines 12 poksi- ja judo võitjat). Nii Tallinnas kui ka Kotkas toimusid need kohtumised esmakordselt lahise taeva all. Regulaarne sügisel peetav maavõistlus Soomega jääb aga soomlaste äraütlemisel pidamata.

Kergejõustiku hooaeg möödus tänavu võrdlemisi vaikselt, ainult väheste haripunktidega. Maavõistlustel rindel läks kõik ettearvatult — Soome võitis meid 118:74 Kouvolas, kuna meie võitsime Läti suurelt 92:67 ja Leedut veelgi suuremalt 121,5:58,5. Kõigi aegade suurim võit Läti üle tuli sellest hoolimata, et puudus alatine punktidenoppia Ruudi Toomasa, kes õpib Ameerikas. Oodatud maavõistlus Saksaga jäi sõjapilvede kerkimisel pidamata.

Soome punktide tabeli alusel on hooaja parimateks tehnilisteks tulemusteks G. Sule odavise 73,51 m (1083 p.), A. Kreegi uus Eesti rekord kuulitõukes 16,40 m (1081 p.) ja F. Issaku odavise 72,07 m (1048 p.). Hooaja parimaks kergejõustiklaseks tuleb siiski pidada A. Kreeki, kes 9 korda hooaja kestes tõukas kuuli 16 meetrit eelmise aasta 2 korra vastu ja hooaja lõpus kruvis koguni Eesti rekordi üles 16,40 meetrile. Lisaks sellele oli ta tänavu Eesti parim ka kettaheitmis tulemusega 47,40 m.

Kaotusi valmistas aga tänavune hooaeg A. Kreegile õige mitu — arvult 3, kuid kõik välispinnal. Juuli lõpul Kreek kaotas Berliinis H. Woellkele, keda ta varem oli võitnud neli korda. Kreek tõukas küll 16,18 m, kuid Woellke koguni 16,45 m. Londoni mängudel tõukas ta 15,98 m, kuid pidi teise kohaga leppima 16,05 m tõuganud USA neegri Bill Watsoni järel. Viinis üliõpilasmängudel Kreek tõukas 16,26 m, kuid sakslane G. Stöck sai MM-tiitli ja magusa revanši rea kaotuste eest 16,33 m-ga. Samuti ebaõnnestus Viinis F. Issakul, kes jäi koguni kolmandaks. Seda asjaolu troostis

aga teataval määral G. Sule ja F. Issaku kaksikvõit Londoni mängudel, kus nad Viini-võitja L. Varszeghi jätsid kolmandaks,

Suurte tulevikulootustena ilmutas end aga rida nooremaid. E. Nurk jooksis 400 meetris uueks Eesti rekordiks 50,2 sek. Pärnulasel O. Linnastel jäi tulemusega 53,00 m ainult vähe puudu vasararekordist. A. Mahlstein tõukas kuuli 15,45 m ja O. Kaldre hüppas kõrgust 1,90 m. Toomsalu äraolekul jooksis neli meest — K. Ivanov, E. Kleis, A. Hallik ja G. Vuht — 100 meetrit alla 11 sekundi, kuid seda tuule soodustusel. Peale nimetatute on veel rida nooremaid suurel tõusuteel. Maakondadevahelistel meeskonna-meistervõistlustel omandas Viljandimaa esikoha Pärnumaa ja Järvamaa ees.

Meie jalgpall näitas möödunud hooajal tagasiminekut. Seda peamiselt eliitkoonduse — rahvusmeeskonna — poolt mitte ainult maavõistluste tulemustes, vaid ka mängult endalt. Saksa võit Tallinnas 2:0 oli paratamatu. Siis oli Eesti Riias võiduseisus 3:1 Läti vastu, kuid lõpptulemuseks tuli siiski viik 3:3. Edasi läks asi veel hullemini. Helsingis A maavõistlusel Eesti võitis poolaja 1:0 ja oli teisel poolajal teiskordselt ees 2:1, kuid Soome võitis ikkagi 4:2! Lisaks sellele Soome võitis veel B maavõistluse Pärnus 2:0. Hooaja viimasel maavõistlusel Tallinnas Leedu võitis Eesti teenitult 1:0. Seega 4 kaotust, 1 viik ja ei ühtki võitu! Harva on meil jalgpallis säärast hooaega olnud.

Liiduklassi 1938/1939. a. meistervõistlused lõppesid suvel J. S. Estonia tulekuga Eesti meistriks juba viiendat korda järjest. Teiseks tuli liiduklassi tagasi pääsnud TJK, kolmandaks vanameister V. S. Sport, neljandaks Esta, viiendaks Kalev ja kuuendaks Olümpia, kuna Pärnu Tervis ja Narva Hokiklubi langesid liiduklassist välja. Hoopis teise pildi andis aga tänavune sügissari, 1939/1940. a. meistervõistluste „esimene poolaeg“. Esmakordselt meie jalgpalliajaloo pääsis provintsimeeskond, Tartu Olümpia, kõigist pealinnaseltsidest ette. Temale järgnesid ühepunktliste vahedega V. S. Sport, Estonia, Esta, TJK, Kalev, ÜENÜTO ja Pärnu Kalev. Jalgpalliüllatus Tartust — Olümpia — sai seejuures ainsa kaotuse sügissarjas V. S. Spordilt. Eesti Karika võitis tänavu TJK, lülitades poolfinaalis välja läinud aastase võitja V. S. Spordi 6:5 ning võites finaalis Tall. Kalevi suurelt 4:1. Hooaja suurimaks väravakütiks oli R. Kuremaa, Olümpia edurivi juht.

Korvpallis läks Eesti rahvusmeeskond pärast veebruaris Tallinnas Läti käest saadud kaotust 33:47 kaunis ähmaste väljavaadetega Kaunas esimeses mais peetud Euroopa meistervõistlustele. Seal Eesti saavutas magusa võidu 26:25 Läti üle ja võitis veel Itaalia, Ungari ja Soome (viimase koguni 91:11!), kuid kaotas Leedule, Poolale ja Prantsusmaale (31:33). Leedu võitis esikoha ühegi kaotusega ja teiseks tuli Läti, keda olid võitnud ainult Leedu ja Eesti. Eestil olnuks võimalus koguni teisele kohale tulekuks, kuid 4-punktiline kaotus Poolale ja 2-punktiline kaotus Prantsusmaale surusid Eesti viiendaks. Lõppseisus oli Eesti Prantsusmaale võrdne, kuid prantslastele andis neljanda koha nende võit Eesti üle. Ainsa lohutusenena on märkida, et Eesti andis siiski parima korviküti — H. Veskila saavutas kogu turniiri kestes kõige enam punkte (116), jättes lätlase Šmitsi teiseks 108 ja Ameerika leedulase Ljubinase kolmandaks 96 punktiga.

Ujumisspordis on tänavune üldine tase tublisti tõusnud, kuid tippujaid pole juure tulnud. Varisesid kõik Eesti rekordid teateujumises meestele. Suurimaks rekordikütiks oli meidugi Egon Roolaid, kelle

parim aeg 100 m-is oli 1,01,1. Roolaid tegi ka võistlusmatka Malmösse Balti mängudele, kus ta tuli 100 meetris teiseks Euroopa rekordi (56,8 sek.) omaniku H. Fischeri järel, revanšeerides oma suvise kaotuse eest Per Olof Olofssonile selle jätmisega kolmandaks. Samuti tuli Roolaid teiseks 400 m vabaujumises. Ujumismaavõistlustel Eesti alistus Soomele 25:45 ja võitis Läti 64:41.

Tennisel on meil endiselt heade mängijate püüd. Noorem põlv pole suutnud tõusta veel küllaldaselt ja seetõttu Soome võitis Eestit maavõistlusel tavalisest veidi suuremalt — 13:9. Eesti lahtistel meistervõistlustel hülgasid jällegi Kristjan Lasn ja pr. V. Nõmmik, lüües üksikmängude finaalis poolakaid K. Tloczynskit ja prl. Z. Jedrzejovskat, rääkimata teistest vastastest.

Vähesed ajalehelugejadki teavad seda, et Eesti saavutas augusti alul Gdynias (nüüd Gotenhafen) peetud olümpiajollide Euroopa meistervõistlustel pronksmedali — kolmanda koha Hollandi ja Ungari järel. Eestit esindasid seal Robert Tammik ja Viktor Hansen.

Monakos peetud akadeemilistel olümpiamängudel esinesid eriti edukalt meie üliõpilaslaskurid — Eesti meeskond tuli väikekaliibripüssist laskmises maailmameistriks ja eestlastele langes individuaalselt koguni viis esimest kohta, kusjuures Enn Poola tuli maailmameistriks. Korvpallis tuli Eesti teiseks Prantsuse järel, kusjuures mõlemal kahel ja Brasiilial oli võrdselt kaks võitu ja üks kaotus. Võrkpallis jäi Eesti üllatuslikult teiseks ootamatu kaotusega Lätile. Muide — Monako käsipalliturniiril oli ülivähe osavõtvaid riike.

Kevadisest sisehooajast tuletame meele veel maakondadevahelisi võistlusi raskejõustikus. Maadluses tuli esikohale Viljandimaa, jättes teiseks Harjumaa. Poksis tuli esikohale Virumaa, lüües finaalis Pärnumaad koguni 8:0! Tõstmises sai jällegi Pärnumaa esikoha, võites finaalis Virumaa 4:1. Esmakordsele tõstemaavõistlusele Soome vastu Viiburis saatis Eesti B meeskonna, kuid see tuli tagasi kaotusega 2:3, kuigi eestlaste kogutulemus oli 1512,5 kg soomlaste 1510 kg vastu. Hiljutisel maavõistlusel Tallinnas suutsid meie noored siiski Läti võita 3:2, kusjuures kogutulemus oli eestlastel 55 kg lätlaste omast suurem. Kumatki maavõistlust ei teinud kaasa A. Luhaäär, kes „soja eelõhtul“ käis võistlemas Münchenis. Vaatamata vähesele harjutamisele — võistluskütse oli tulnud ootamatult — tuli ta 390 kg-ga siiski teiseks konkurentsitu sakslase Josef Mangeri järel, kelle kogusummaks tuli koguni 430 kg. Luhaäär jättis kolmandaks 377,5 kg saavutanud sakslase Schattneri ja neljandaks prantslase Florenti (352,5 kg).

Tänavusele spordiaastale tagasi vaadates ei saa jätta märkimata meie malemeeskonna suurepärasest esinemisest Buenos Aireses peetud ülemaailmsel turniiril. Säärasel suurel turniiril võistles Eesti neljandat korda. Esimene kord — Varsavis jäi Eesti 11. kohale, edasi Münchenis oli kümnnes ja Stockholmis jagas seitsmendat-kaheksandat kohta. Tänavu Buenos Aireses tegi Eesti aga veel suure hüppe ettepoole, tulles koguni kolmandaks! Võistelnud 27 rahvusest hulgast tuli esikohale Saksa 36 p., teiseks Poola 35,5 p. ja kolmandaks Eesti 33,5 p., olles seega esikohast järel ainult 2,5 punkti. Punkte tõid Eestile Paul Keres ja G. Friedemann kumbki 10, J. Raud 6,5, varumees J. Türrn 4 ja P. Schmidt ainult 3! Viimase paremal esinemisel (ta sai üheksast partiist ainult ühe võidu ja 4 viiki) võinuks Eesti platseeruda koguni esikohale!

I. P.

Itaalia maailmasõtta astumise sõjapoliitilisi ja strateegilisi põhjusi

V. AASOJA

SISSEJUHATUSEKS.

Käesoleva aasta septembris puhkenud Saksa ja Poola-Inglise-Prantsuse sõja esimesil päevil oli kõikide riikide huvi pöördud Saksamaa liitlase — Itaalia — poole. Püüti mõistatada Itaalia suhtumist äsjapuhkenud konfliktile ja ta võimalikku koostööd Saksamaaga.

Et Itaalia aga jäi erapooletuks, siis muutus aktiivsemaks ka Prantsuse ja Inglise diplomaatia Vahemere basseini riikides. Oletati, et Itaalia võib eriliste soodustuste ja saavutuste põhjal minna isegi kaasa Inglise- ja Prantsusmaaga, kui ta sõja eesmärgid seda nõuavad.

Ka praegu käib intensiivne poliitiline võitlus Itaalia kaasatõmbamise ja konfliktist eemalhoidmise küsimusis sõdivate riikide vahel.

Läbiraäkimised, mis alustati 5. novembril Saksamaa ja Itaalia vahel, lasevad oletada, et Saksamaa sooviks on Itaalia kui liitlase kaasatõmbamine sõtta lääneriikide vastu. Teiselt poolt näib, et Itaalia on huvitatud uue Balkani liidu tekkimisest, millesse võivad olla segatud Inglismaa kombinatsioonid, kelle eesmärgiks on Itaaliat hoida eemale sõjast või — veelgi parem — teda kaasa tõmmata lääneriikide orbiiti.

Itaalia aga, kelle huvid on otseselt seotud oma eluruumi säilitamisega ja rahva arengu kindlustamisega, ei lasku ettenähtamata tulemustega võitlusse ainult tunnete, sõprusidemetega ja lepingute pärast, vaid püüab ajada kainen reaalsuhtumist, mille juured kanduvad kaugemale minevikku ja mille aluseks on nii rahvuspoliitilised kui ka strateegilised kaalutlused.

Et praegugi Itaalia strateegiline positsioon pole palju muutunud, ei tohiks huvituseta olla need põhjused, missuguseil Itaalia murdis oma lepingu 1915. a. Saksamaaga ja Austriaga ja mispärast ta astus sõtta liitlaste poolle oma endiste lepinglaste vastu.

Käesolevas kirjutuses püüan anda sellest konseptiivse ülevaate.

I.

Kolmikleping ja Itaalia suhted oma naabritega maailmasõjani.

Pärast Prantsusmaa kaavitusel võidetud Vabadussõda ja rahvuslikku ühinemist Itaalia muutus tugevaks Vahemeriikiks, kes oli sunnitud alata suureneva rahvaarvu ja vähete majanduslike ressursside tõttu otsima ekspansioonivõimalusi Vahemere basseinis (Tuneesia, Trinolitaania, Egiptus, V.-Aasia) Punase mere äärmaadel ja Balkani poolsaarel.

Itaalia vahekord Prantsusmaaga tumenes Tuneesia pärast, mida Itaalia ihaldas endale, kuid mille Prantsusmaa okupeeris 1881. a. Paralleelselt ekspansioonipüüdeile oli Itaalia põlevaimaks sooviks liita emamaaga Austria-Ungari kätte jäänud itaallastega asustatud provintsid. Seenärsast tekkis vastolu Itaalia ja Austria-Ungari vahel. Pealeselle ristlesid äsjamainitud riikide huvid ka Balkani poolsaarel, eriti aga Aadria mere piirkonnas. (V. skeemi.)

Nenditud põhjusil Itaalia hakkas lähenema üha võimsamaks muutuvale Saksamaale, kellelt ta lootis oma huvide kaitset nii Prantsusmaa kui ka Austria-Ungari vastu. Saksamaa—Austria-Ungari kaksikleping tekitas Itaalias rahutust. Prantsuse—Inglise kokkulepe Tuneesia ja Küprose pärast aga pahameelt, mispärast Itaalia astuski 1882. a. liidulepingusse Saksamaaga, mis pidi tähistama ka sõprust Austria-Ungariga. Itaalia eesmärgid iseloomustab Itaalia tolleaegne peaminister Sonnino järgmiselt: „Sõprus Austriaga tähendab Itaalia vabadust oma jõude kasutamiseks mujal, et tõsta Itaalia hääle kaalu Euroopa kontserdis!“ Nii see

toimuski kogu Itaalia kolmiklepingus olemise kestes, kusjuures Itaalia oli valmis alati oma huvide kaitseks ja kasuks loobuma liidulepingust. Alles Itaalia ebaõnnestunud ettevõtte Abessiinias tõi ta 1887. a. kolmiklepingusse Saksamaaga ja Austria-Ungariga, mille üks artikkel (VII) puudutas ka status quo küsimust Balkanil ja selle muutmisel vastavaid kompensatsioone Itaaliale. Strateegiliselt oli see leping tähtis Saksamaale, kes sai seega kolmanda pääsu merele ja nimelt — Vahemerele. Itaaliale oli leping kasulik nii poliitiliselt kui ka strateegiliselt. Teades, et Saksamaa pidurdab Austria-Ungarit invasiooniks Balkaneile, võis Itaalia, kes tahtis olla heas vahekorras ka Inglismaaga, hakata teostama oma tulevikuplaane.

Järgnenud sündmused, nagu näiteks Itaalia lepe Abessiinia keisriga 1889 Eritrea asjus, kolmiklepingu uuendamine 1892, Itaalia-Abessiinia sõda 1896. a. ja 1900. a. Itaalia-Austria kokkulepe Albaania küsimusis, ei too erilisi võnkumisi kolmiklepingus, kuid 1896. a. sõja tagajärjel Itaalia ekspansioon hakkas suunduma Põhja-Aafrikasse ja Balkaneile ja poliitiliselt Itaalia püüdis hakata lähenema Inglismaale ja Prantsusmaale puhtstrateegilisel kaalutlusel (1901. a. lepe). Juba Prantsuse-Saksa „Maroko“ konfliktis Itaalia toetas Prantsusmaad, mille tasuks Itaalia—Inglismaa—Prantsusmaa 1907. a. salajase kokkuleppe põhjal Itaalia võis teostada Tripolitaania annekteerimise.

1908. a., mil Austria annekteeris Bosnia ja Hertsegoviina, Itaalia, kes kartis Austria-Ungari invasiooni laiendamist Balkaneil, toetas Inglismaa ja Prantsusmaa seisukohti.

Kui Itaalia 1911. a. ühes Tripolitaania ja Kürenaika (Liibüa) vallutamiseks Türgilt avastas ta Dodekaneesi saared Egeuse meres, tekkis tal konflikt Inglismaaga, Prantsusmaaga ja isegi Austria-Ungariga, kusjuures Itaalia tuli apelleerida Saksamaa heatahtlikkusele. Inglismaa ja Prantsusmaa ei soovinud seda, et Dodekaneesi saarestiku vallutamiseks Itaalia omas sõjaliselt tähtsa toetuspunkti Vahemere idaosas, kuna Austria ise soovis väljapääsu Egeuse merele. Asumaade ühendamiseks Aafrikas soovis Itaalia luua koridori Eritrea ja Tripolitaania vahele, mis ei meeldinud jälle Saksamaale ja Inglismaale. Kolmikleping uuendati siiski 1912. aastal.

Kokku võttes võiks ütelda, et Itaalia poliitiliseks eesmärgiks enne maailmasõda olid, toetudes kord kolmiklepingule, kord liitlasile: 1) Itaalia lõplik ühendamine, 2) rahva juurekasvule eluruumi soetamine, ja 3) kaubanduse suunamine itta endistele ajaloolistele teedele. Itaalia strateegilisi eesmärgi: hoida Austria-Ungari ja Serbia eemale Aadria merest, Inglise- ja Prantsusmaa oma rannikust ja laevateedest ja Türgi asumaadest. Kolmiklepingu ajalugu ja Itaalia geopoliitiline asend näitas, et Itaalia huvide rahuldamine oleneb peamiselt Vahemere vabadusest ja koostööst tugevate mereriikidega.

II.

Itaalia maailmasõja puhkemisel ja sõttaastumiseni liitlaste poolle.

1. Itaalia seisund maailmasõja puhkemisel.

Keskriikide poliitika lüüasaamises Balkani sõdades 1913. a. oli teeneid ka Itaalia, kes ei soovinud Austria-Ungari tugevnemist Itaalia huvipiirkonnas. Samuti maailmasõja puhkemisel nägi Itaalia Austria-Ungari sissetungis Serbiasse Balkani status quo rikkumist ja pöördus vastutasu nõudmisega Austria-Ungari poole itaallastega asustatud Austria provintside arvel (Triest, Trient, L.-Tirool).

Austria-Ungari kui paljude rahvuste riigi maailmapoliitiline eesmärk pärast ekspansioonipiüete äsjast luhtumist Balkaneil oli kogu saavutatud alalhoidmine ja Habsburgide

monarhia kindlustamine. Kui siia juure arvata veel Austria tähtis strateegiline loomulik lõunapiir Alpides, siis näeme, et Austria-Ungari ei tahtnud kuulda vastuastust Itaaliale, kuigi Saksamaa seda tungivalt soovitas puht sõja-poliitilisel ja strateegilisel kaalutlusil.

Itaalia avalik arvamine, ajakirjandus ja poliitilised parteid võtsid maailmasõja puhkedes kohe seisukoha Austria vastu ja Serbia poolt. Itaalia rahvas nägi Prantsusmaas endist abistajat ja Austrias endist rõhujat ja vaenlast. Lõhet Austria-Ungari ja Itaalia vahel aitas veel suurendada Prantsuse ja Inglise kestev propaganda Austrias ja Itaalias itaalia irredentistide keskel. Itaalia avalik arvamine hindas Austriat koos Saksamaaga, mis pärast jahenes Itaalia vahetõrje ka viimasega.

Sealjuures Itaalia vahetõrje Inglismaaga oli sõbralik ja korrektne. Itaalia-Prantsuse tüliküsimused olid aja jooksul kadunud, kusjuures Itaalia rahva sümpaatia oli Prantsusmaa poolt. Itaalia-Türgi vahetõrje oli aga halb. Seepärast puudus Itaalia sõja eesmärk — lüüa koos lepinglastega Serbia ja entente'i vastu. Ka eeldasid Itaalia riigimehed, et sõda ei kesta kaua, kusjuures selle lõppmomentidil on paras aeg Itaalia huvide kaitseks kaasa lüüa. Nenditud põhjusil jäigi Itaalia neutraalseks (1. aug. 1914), kusjuures ta jatkas poliitilist kauplemist keskriikidega ja liitlastega kompensatsioonide asjus.

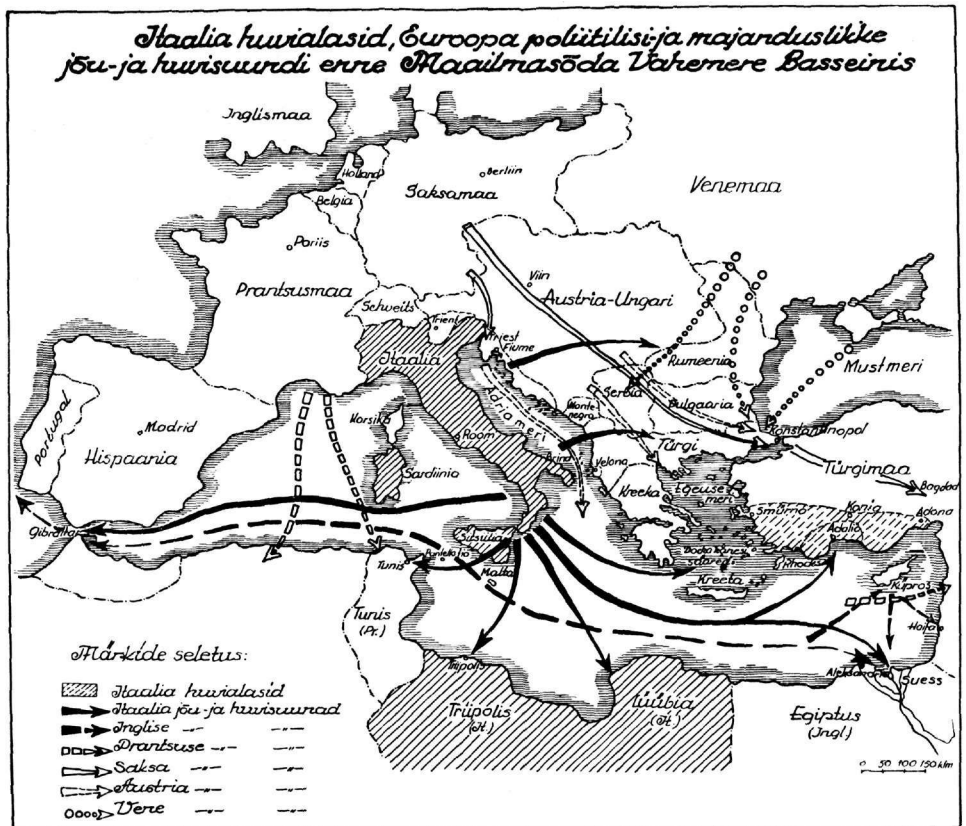
2. Euroopa ja Itaalia poliitiline ja sõjaline seisund 1915. a. kevadel Itaalia sõttaastumiseni.

Juba algusest peale toimus Euroopa suurriikide vaheline poliitiline võitlus liitlaste ja heatahtlike sõprade leidmiseks ja säilitamiseks. Keskriikide üldeesmärk selles suhtes oli vabade pääsude hoidmine meredele ja vajalike toorainete saamise kindlustamine. Liitlaste üldeesmärk aga oli keskriikide sissepiiramine ja nende vabade juurepääsude sulgemine meredele.

Et Itaalia ja Rumeenia ei astunud sõtta keskriikide poolel, muutus jõudude tasakaal ja strateegiline seisund viimaste kahjuks. Keskriikide poliitika ei suutnud toetada ja kindlustada nende strateegilist positsiooni. Rumeenia erapooletus ja Jaapani sõttaastumine keskriikide vastu tähendas seda, et Venel kadus oht Rumeenia piiril ja Kaug-Idas. Itaalia neutraalseks jäämisega vabanes Prantsuse läänepiir, kuna Austria lõunapiir vajab tugevat valvet ja kindlustamist. Türgi sõttaastumine keskriikide poolel sidus osa Vene jõude ja võimaldas saada tooraineid, kuid ta vajas ise alatist Saksamaa abi. Üldiselt liitlaste poliitika oli õnnelikum ja neil läks korda tõmmata rõngas keskriikide ümber üha enam koomale.

Sõjaliselt oli Saksamaa valduses Belgia ja osa Põhja-Prantsusmaast. Egiptus oli langenud Inglise protektoraadi alla (17. 12. 1914). Osa Ida-Preisimaast oli Vene valduses. Austrias Vene väed olid tunginud sügavale sisse-maale ja ähvardasid juba Doonau lagendikke. Balkanil oli liitlaste tegevus kroonitud eduga. Oli tekkinud positsioonisõda, mille lõppu polnud võimalik ette näha ja milles aeg töötas keskriikide kahjuks, kel ei õnnestunud läänepiiril saada kiiret võitu. Seepärast võis ette arvata, et puhkenud sõda kestab kaua.

Samuti 1915. a. kevadised operatsioonid läänepiiril —

Champagne, Wolvre, Ypres, Artois — lõppesid tulemusteta nii keskriikidele kui ka liitlastele. Sakslased, kes oma tegevuse raskuspunkti olid kannud itta, olid edukad nii Masuuria talvelahinguis (Augustov) kui ka kevadel Gorlice rajoonis (14. 05. 1915). Keskriikide pealtung Karpaatides ei annud tulemusi. Seevastu olid seal edukad Vene väed, kelle kätte langes 22. 03 Przemysl ja kes jatkasid edasitungi Doonau lagendike suunas. Liitlased võtsid ette operatsiooni Dardanellides ja dessantoperatsiooni Gallipolis (25. 04. 1915).

Sõjalised sündmused ja üldine poliitiline seisund sundisid Austriat osaliselt järele andma Itaalia nõudmisile. Austria lubadused Itaalia poolt nõutavate provintside arvel ei rahuldanud viimast, kuna need olid esialgu suulised, ja kuna Austria järeleandmistele vastavalt suurenesid Itaalia nõudmised, siis kujunes olukord sellaseks, mida võib kokku võttes iseloomustada alljärgnevalt:

Nii keskriigid kui ka liitlased püüdsid Itaaliat kui tugevaimat neutraalset Euroopa riiki kiskuda kaasa maailmasõtta, kes oma geograafilise asendi tõttu võis alustada sõjalist tegevust nii idas kui ka läänes. Liitlaste poliitiline võitlus ja propaganda muutsid Itaalia rahva küpseks ja rahvuslikes taotlusis. Vahetõrjed naabritega, Itaalia huvid ja maailmasõja alguse tegelik käik ühes Austria järeleandmistega näitasid Itaaliale ajaloolise vastase tegeliku nõrkust, mis pärast Itaalia astuski alljärgnevat sõjapoliitilist ja strateegilist kaalutlusil sõtta liitlaste poolel, oma endiste lepinglaste vastu, nähes hiljem ette sõja pika kestvuse tulemusena viimaste kaotust.

III.

Itaalia maailmasõtta astumise sõjapoliitilisi ja strateegilisi põhjusi.

Nagu juba ajalooline ülevaade väga selgesti näitab, võib Itaalia huvid ja sõjalised eesmärgid jagada mitmesse gruppi, mis lõpuks moodustavad ühise sõjapoliitiliste ja strateegiliste kaalutluste terviku, mis sundisid Itaaliat astuma maailmasõtta liitlaste poolel.

1. Geopoliitilisi ja rahvuspoliitilisi, majanduslikke, strateegilisi ja ekspansiivseid kaalutlusi sõttaastumisel keskriikide poolel liitlaste vastu.

Itaalia sõjapoliitilised ja strateegilised huvid olenevad väga suurel määral ta geopoliitilisest asendist. Apenniini poolsaar, ulatudes kitsa keelena Vahemere basseini, jagab viimase kahte suure ossa, s. o. lääne- ja idaosaks, kusjuures teda Aafrika rannikust (Tuneesia) lahutab 135 km laiune väin. $\frac{5}{6}$ Itaalia üldisest piirist on merepiir, seega Itaalia on mereriik, kelle huvid on vahetult seotud Vahemerega ja Vahemere kaldal olevate naaberriikidega. Sisemeresid valitseb aga see, kelle käes on nende suudmed. Vahemere-ruumi värvavad Gibraltar, Sues ja Bosporus olid aga Inglismaa valduses, mispärast Itaalia välisühendused mereteed kaudu olenesid peamiselt Inglismaast, kes valitses Vahemere üle oma ülitugeva laevastikuga, omades selleks häid baase Maltas, Küproses ja Aleksandrias. Malta, asetsedes 100 km kaugusel Sitsiiliast, oli strateegiliselt tähtis toetuspunkt Inglise laevastikule, kust võis otseselt ähvardada Itaalia ühendusteid asumaadega.

Sõja korral Inglismaaga ja Prantsusmaaga oleks Itaalia võinud loota edu siis, kui ta oleks omanud sellase ülivõimsa merejõu, et ta oleks võinud võtta Vahemere väljapääsude valitsemise, pika merepiiri, sadamate ja ühendusteede kaitse enda kätte. Et seda aga polnud, siis tuli Itaalia Inglismaaga vastollu sattumisel olla väga ettevaatlik, kusjuures ei tulnud üldse arvestada lepinglase Austria-Ungari nõrka laevastikku, kes polnud suuteline sellekski, et sulgeda Aadria meresuu Otranto ja Valona joonel.

Järelikult sõja korral liitlaste vastu Inglismaa oleks sulgenud Itaaliale väljapääsud Vahemerest ja selle lepinglase Saksamaale sissepääsud Vahemerre, oleks loiganud ühendusteed Tripolitaaniaga, Liibüaga, Dodekaneesiga ja Eritreaga; oleks lahutanud oma mandrist Sardiinia ja Sitsiilia ja, okupeerides neid, oleks ähvardanud dessandivõimlustega poolsaart ja sel tegutsevaid sõjavägesid seljatagant. Itaalia ranniku ja sadamate pommitamine ja blokaad ning mööda rannajoont kulgevate ühendusteede suurtükikule all hoidmine oleks teinud Itaaliale ületamatuid raskusi oma maa, rahva ja kolooniate kaitsmisel, kusjuures kapituleerumine oleks toimunud lühikese aja vältel.

Samaväärse strateegilise tähtsuse omasid ka Itaalia maa- ja merepiirid. Sõja korral Prantsusmaaga oluks sissetung viimase territooriumile võimalik vaid Alpides olevate kitsustike kaudu, mida prantslasil oli kerge sulgeda. Loomulik strateegiline piir läänes pakkus häid kaitsevõimalusi mäestikust. Seevastu piir Austria-Ungariga oli Itaaliale ohtlikum, kuna strateegiliselt tähtsad positsioonid olid Austria valduses. Paratamatu sõja korral tulevikus viimasega pidi Itaalia ikkagi püüdma kiskuda need positsioonid enda kätte ja alles siis võis loota sõjalise tegevuse edukusele suuremas ulatuses.

Sõjas liitlaste vastu, kus viimased oleksid sulgenud väljapääsud Vahemerest ja loiganud läbi ühendusteed kolooniatega, tulnuks Itaaliale pidada ühendust välismaailmaga läbi Austria. Itaalia kaubandus ja elulised vajadused oleksid muutunud sõltuvaks Austria heasoovlikkusest ja keskriikide ressursidest, mis olid väga piiratud. Itaalia ühendusteede sõltuvus Austriast oleks muutunud väga küsitavaks. Austria lubaduste kompensatsioonide asjus, kusjuures tal oligi soov antud lubaduste pärast sõda annulleerida. Ka sel korral, kui keskriigid oleksid maailmasõjast tulnud välja võitjaina, oluaks see Itaaliale kahjulik. Tugevnenud Austria oleks ära ütelnud vastutasust, oleks muutunud peremeheks Balkanil ja kardetavaks vastaseks Aadria merel, mida Itaalia tahtis näha oma sisemise merena. Ja Saksamaa, nähes Triestis üht koridori võimalust Vahemererele, poleks ka siis enam toetanud Itaalia irredentismi küsimust ja Itaalia huvipiirkondade kaitsmist Balkanil, kuna tema enese teed ita viisid sealt läbi (vt. skeemi). Sellest näeme, et ka soodsaimas olukorras keskriikidele Itaalia oleks tulnud sõjast välja täiesti nõrgestatuna ja kurnatuna, kes poleks suutnud oma geopol. huve kaitsta endiste lepinglaste vastu Balkanil ja Türgi vastu koloonias.

Keskriikide kaotuse korral oleks oodanud nende killas olevat Itaaliat täieline kokkuvarisemine juba eespool mai-

itud põhjusil. Itaalia võinuks kaotada ka kõik oma kolooniad ning saared ja tal poleks olnud võimalust kellegi poole appelleerida nõudmistes Austria arvel. Seega näeme, et juba puht geopoliitiliselt Itaaliast polnud võimalik astuda sõtta liitlaste vastu, kes valitsesid Itaalia eluruumi — Vahemere — üle.

Majanduslikult polnud Itaalia sugugi iseseisev. Tihedasti asustatud, maapõuevaradelt (kivisüsi, õli, mineraalid) vaene ja piiratud põllupinnaga väike poolsaar polnud suuteline elatama 40 miljonilist Itaalia rahvast. Vahemere rannamaades olid tekkinud Itaalia kolooniad, kuhu suundus rahva ülejääk. Tööstuse arenedes tekkis tarvidus toorainete järele. Itaalia ja ta kolooniad ei suutnud aga kõiki vajadusi rahuldada. Sisse tuli vedada ligi 50% toiduaineid, õli ja mineraale, ja see kõik suuremalt osalt Inglise valduses olevailt mailt või Inglise kontrolli all olevate mereteede kaudu. Itaalia majanduslikud ressursid ja sellega ühes ka sõjaline potents oli suurel määral sõltuv Inglismaast. Inglise majanduslik surve juba võis mõjutada Itaalia elulisi huve otsustavalt. Majanduslikuks autarkiaks polnud Itaalia aga ette valmistatud. Nii näeme, et ka majanduslikult polnud mõeldav Itaalia jäämine keskriikide poolele, kes oma piiratud ressursidega olid ise hädas ja kes poleks kuidagi suutnud toetada 40-miljonilist Itaalia rahvast võitluses piiramata majanduslike ressursidega liitriikide vastu.

Itaalia poliitilised ja rahvuslikud huvid olid suunatud Vahemere rannamaadesse, endistele Rooma riigi ajaloolistele teedele ita ja Austria lõunaossa. Vahemere rannamaades tekkinud Itaalia asundusi oli tarvis kaitsta, kõik itaallased oli tarvis ühendada ühise kesk- võimu alla. Rahva suur juurekasv oli spontaanse ekspansioonipüüde peamiseks teguriks seniste kolooniate naabruses Vahemere-ruumis nii Aafrika kui ka Väike-Aasia rannikul. Nii võiks Itaalia maailmapoliitiliste tendentsidena märkida Itaalia lõplikku ühendamist, ta kaubanduse suunamist vanaadele Rooma ajaloolistele teedele ita — Väike-Aasiasse ja Süüriasse, Aadria mere Itaalia sisemiseks mereks muutmist ja ekspansiooni laiendamist ning oma tähelepanu koondamist Vahemere vabaduse hoidmisele.

Asjanimetatud eesmärkidest esimene, s. o. Itaalia lõplik ühendamine, oli üks peamisi huve Itaalia rahvuslike huvide taotlemisel ja sõttaastumise põhjuste psühholoogilisel õigustamisel. 8. apr. 1915. a. memorandumis Austria-Ungarile Itaalia nõudis esimeselt itaallastega asustatud provintse ja eesõigusi alljärgnevalt: 1) Trentino; 2) Lõuna-Tirol; 3) Gradiska ja Görzi; 4) Triesti; 5) Curzolari saarestiku ja 6) Valona vallutamise tunnustamist ühes Saaseno saare vallutamise õigusega ning 7) igasuguse Austria huvi loovutamist Albaania küsimuses. Seejuures nõuti ülalmainitud rajoonide kohest üleandmist ühes nende sõjaväelise evakueerimisega ja itaalia rahvuse kuuluvate poliitiliste vangide vabastamisega. Sellele seltsis veel Itaalia protektorraadi tunnustamise nõudmine Dodekaneesi saarte üle. Pikkae kauplejate järele oligi Saksamaa mõjul Austria viimaks nõus loovutama osa maid, kuid alles pärast sõda. Seejuures Saksamaa poolt lubati koguni vastutasu (alatkäemaksuna) liitriikide territooriumi arvel Korsika ja Tuneesia näol, kui Itaalia läheb sõtta keskriikidega või (hiljem) jääb neutraalseks. Lahenduse sellane moodus polnud aga Itaaliale enam vastuvõetav.

Nenditud poliitilisele huvidele lisandusid veel Itaalia rahva vaimesid sidemed ja vahekorrad, mis tublisti mõjutasid Itaaliat lõpliku otsuse langetamisel.

Itaalia vabadusvõitlusest saadik, kus Prantsusmaa andis Itaaliale tõhusat abi, oli itaalia rahva sümpaatia Prantsusmaaga ja ta saatusega. Seevastu oli Itaalia rahvas väga vaenuline Austria kui endise rõhuja vastu, kes oli valmis isegi preventiivsõjaks oma lepinglase Itaalia vastu ja kes jatkas itaallaste terroriseerimist oma valduses olevates Itaalia provintsidest. Itaalia rahvas, avalik arvamine ja pahempoolsed poliitilised parteid võtsid kohe sõja algul seisukoha Austria vastu. Sel korral, kui Itaalia peaks astuma sõtta koos Austriaga, Benito Mussolini oma „Popolo d'Italiano's“ ohutas rahvast deserteeruma. Pealeselle siirdus palju Itaalia vabatahtlikke Prantsusmaale sõtta Saksamaa ja Austria vastu. Seejärel tuli Itaalia valitsusel sisemiste

rahutuste vältimiseks juba arvestada Rooma vanasõna „Vox populi, vox dei!“ („Rahva hää on jumala hää!“)

Rahva ülejäägile uue eluruumi soetamiseks ja endiste säilitamiseks oli tarvis saada oma valdusse sellaseid alasid, kuhu suundusid Itaalia huvipiirkonnad juba lähemas ja kaugemas minevikus. Prantsusmaa kätte langenud Tuneesia oli selleks liig väike, et see oleks lõplikult rahuldanud Itaaliat, seepärast tuli esimesega oli vähe tulutoov ja oleks rikkunud lõplikult head rahvuslikud suhted Prantsusmaaga. Itaalia oli aga huvitatud Tripolitaania ja Eritrea vahelistest aladest ja lootis Türgimaa lagunemise korral saada osa ka Väike-Aasia jagamisest ja Saksa asumaadest ning kompensatsioonidest liitlaste kolooniate arvel. Seda polnud aga võimalik saada minnes ühes keskriikidega. Pealegi seltsis siia veel kartus Türgimaa ees, kes keskriikide võidu korral võinuks ohustada läbi Egiptuse Itaalia seniseid kolooniaid (Tripolitaania, Liibüa, Eritrea). Sel juhul oleks ära langenud ka osasaamine Türgimaa jagamisest, mispärast ülaltoodud analüüs näitab, et Itaalia sõttaastumine ühes endiste lepinglastega liitlaste vastu polnud kuidagi mõeldav. Itaalia oli huvitatud keskriikide kaotusest ja nende püüanduse jagamisest ühes kompensatsioonidega liitlaste arvel.

2. Lõpliku neutraliteedi võimalikke tulemusi.

Lõplik neutraalseks jäämine polnud ka kasulik Itaalia eluliste huvidele. Suuri vaevu ja pikkade kauplemiste tulemusena oleks Itaalia võinud loota osa nõutavast provintsidest Austria arvel pärast sõda, mis aga ei rahuldanud Itaaliat peamiselt piiride suhtes. Keskriikide võidu korral tulnuks karta nende kättemaksu Itaalia neutraalseks jäämise pärast. Ja siis poleks olnud lootust ka apelleerida liitlaste poole. Keskriikide kaotuse korral oleksid liitlased jaganud võiduhinna omavahel ja Itaalia oleks pidanud lõplikult loobuma kõigist poliitilisest, majanduslikest, ekspansioonist ja rahvuslikest taotlusist, kusjuures tuli karta mõlema vastasrühmituse edaspidist vaenulist aktiivset. Kumma poole surve ja propaganda oli tõhusam, diplomaatia osavam, kumma poole võit näis Itaaliale kasulikumana ja kummal poolel anti Itaaliale suuremaid lubadusi sõjast osavõtu korral, sinna tuli kalduda lõpliku otsuse langetamisel. Ja et rahvas nõudis sõda Austria-Ungariga, siis tuli valitsusel tegutseda juba vastavalt riiklikele, rahvuslikele ja strateegilisele kaalutlusile.

3. Itaalia sõja eesmärgid ning nende saavutamise sõjapoliitilisi ja strateegilisi kaalutlusi (Londoni 26. 04. 1915. a. konventsionalusel) sõttaastumisel liitlastega keskriikide vastu.

Maailmasõtta astumise korral liitlastega keskriikide vastu tekkisid Itaaliale juba tähtsad sõja eesmärgid, mille rahuldamine lubati liitlaste poolt täieliselt. 26. apr. 1915. a. Londoni konventsioonis lubasid liitlased Itaaliale kõik Austria-Ungari arvel nõutavad maalad, nagu Trentino, Lõuna-Tirool, Triest, Gradiska, Gorizia, Istria poolsaare, kogu Aadria mere saarestiku ning Dalmaatsia provintsi ühes rannasaarestikuga (Curzolari) ja rannajoonega. Samuti tunnustati Valona ja Dodekaneesi vallutamist ja jaotati Itaalia huvipiirkonnad Balkanil vastavalt Itaalia soovidele ja liitlaste huvidele.

Itaalia tunnustati üheväärseks teiste Vahemere suurriikidega (Inglis- ja Prantsusmaa), kes on huvitatud Vahemere vabadusest ja kes pidi osa saama Türgimaa lõplikust jagamisest laiaulatuslike mandaatmaade näol, kusjuures teatavate alade vallutamise sõjaliselt (Adalia) pidi kuuluma ainult Itaaliale (vt. skeemi).

Itaaliale lubati ka kompensatsioonid Aafrikas Inglise ja Prantsuse kolooniaid ta seniste kolooniate Tripolitaania, Liibüa ja Eritrea naabruses, kuigi lähemad piirid jäeti määrata.

Kui siia juure arvestada veel Inglismaa poolt lubatud laen (art. 14) ja muud majanduslikud soodustused ning rahvuslike ambitsioonide rahuldamine, siis näeme, et ka kõik strateegilised kaalutlused kõnelesid sõttaastumise poolt koos liitlastega keskriikide vastu:

1) Inglismaa sulges Saksa laevastikule Gibraltarist pääsu Vahemerele.

2) Itaalia saarte (Sitsiilia, Sardiinia) läänerranniku ja ühenduste kaitse küsimus (kolooniatega) langes ära, mille Inglismaa võttis endale.

3) Inglise ja Prantsuse laevastik pakkus Itaaliale aktiivset abi Austria-Ungari laevastiku hävitamiseks või selle mitteõnnestumisel sõja lõpuks laevastiku erilise konventsiooni põhjal. Seega oli ka Itaalia idaranniku kaitse garanteeritud.

4) Dodekaneesi saared võimaldasid nüüd nii Itaaliale kui ka ta liitlastel sulgeda Türgi väljapääsu Marmara ja Egeuse merest ja pakkusid ühes Kreeta ja Küprosega soodsa baasi Türgi ranniku täieliseks blokeerimiseks.

5) Inglis- ja Prantsusmaa ei ähvardanud Itaalia kolooniaid ega ühendusteid sinna.

6) Liiklemine välismaal ja toiduainete ja tööstusele vajalike toormaterjali (õli, raud, süsi) saamine jäi vabaks.

7) Sõjategevuses Austria-Ungari vastu oli kogu riigi territoorium, rannik ja sadamad julgestatud, mispärast peale operatsioonide maarindel Itaalia võis oma laevastikuga tegutseda pärast Austria laevastiku hävitamist aktiivselt Türgimaa vastu ja abistada ka Dardanellide vallutamist.

8) Sõjategevus Austria-Ungari vastu kaotas sisepoliitilise pinevuse, rahaldas rahva nõudmised ja rakendas irredentistide aktiivset ja energia Itaalia üldhuvide teenistusse.

9) Vahemere vabadus, koostöö Inglis- ja Prantsusmaaga garanteeris viimaste sõjalise ja materiaalse abi ja toetuse ka sel korral, kui keskriikide ühendatud väed ründaksid Itaaliat maarindel.

10) Itaalia, arvestades liitlaste piiramatuid ressursse, eeldas keskriikide kokkuvarisemist, kuna ta ise andis ühe tähtsa lüli üldisse strateegilisse keskriikide ümbritsevasse rõngasse.

IV. Üldkokkuvõte.

Üldiselt kokku võttes võiks ütelda seda, et Itaalia, saades kolmiklepingus olemisest kõige rohkem kasu, astus maailmasõtta oma rahva ja riigi eluliste vajaduste sunnil ja nende suurriikide survele, kellest olenesid suurel määral Itaalia majanduslikud ressursid.

Itaalia rahva sümpaatia Prantsusmaa kui endise abistaja ja ta antipaatia Austria-Ungari kui endise rõhuja vastu häälestas itaalia rahva sõda nõudvaks Austria vastu.

Itaalia poliitika oli reaalne ja kaine ning vastas Itaalia geopoliitilisele olukorrale ning rahvuslikele ambitsioonidele ja oli kokkukõlas strateegiliste kaalutlustega.

Itaalia, olles kolmiklepingus Saksamaaga ja Austriaga, oskas seda seisundit väga osavasti ära kasutada oma huvides. Õigeil poliitilisel kaalutlusil ta jäi maailmasõja puhkedes neutraalseks ja ootas parajat aega oma eesmärkide taotlemiseks ja saavutamiseks. Seepärast võiksime fikseerida, et Itaalia maailmasõtta astumine liitlaste poolel oli täiesti õigustatud, kui arvestame ülaltoodud põhjusi ning reaalseid sõjapoliitilisi ja strateegilisi kaalutlusi.

Itaalia maailmasõtta astumise põhjuste analüüs näitab veel kord, kui lähedalt poliitika on seotud strateegiaga ja strateegia poliitikaga.

Allikad:

1. Dr. W. Fraknoi: „Kritische Studien zur Geschichte des Dreibundes 1882—1915“.
2. Dr. W. N. Doerkes-Boppard: „Das Ende des Dreibundes“.
3. Dr. Heinrich Schnee: „Weltpolitik vor, in und nach dem Kriege“.
4. L. Villari: „Voina na italjanskom fronte 1915—1918“.
5. B. F. v. Bülow: „Denkwürdigkeiten“ III Band ja „Vospominanija“.
6. E. V. Polson-Newman: „The Mediterranean and its problems“.
7. Sõjaasjanduse ajakiri „Sõdur“ nr. 14—15, 1938. a.
8. Förster: „Aus Gedankenwerkstatt des Deutschen Generalstabes“.
9. Kindral H. Brede: „Strategia loengud Kõrgemas Sõjakoolis 1938. a.“.
10. K. Kautsky: „Kuidas Maailmasõda tekkis“. (M. Martna tõlge 1920.)
11. Eesti entsüklopeedia.
12. J. Wütschke: „Der Kampf um den Erdball“.
13. B. Sapožnikov: „Mozg armii“, III.
14. M. Schwarte: „Der Grosse Krieg 1914—1918“ V B.
15. Herman Franke: „Handbuch der neuzeitlichen Wehrwissenschaften“.
16. H. Grabby: „Maailmasõda“.

Meilt ja mujalt

18. novembril pühitses Läti vabariik oma riikliku iseseisvuse 21. aastapäeva. Sel puhul saabus Riia Tallinna Läti delegatsiooni esotsas Läti-Eesti sõprusühingu esimehe O. Nonacsiga.

Delegatsiooni kuulusid Riia ülikooli rektor prof. dr. Primanis, luuletaja Skalbe, Riia töösturite esimees Kura, Riia linnavalitsuse liige Smelders, Läti-Eesti sõprusühingu juhatuse liikmed Masens ja dir. Kruus ning Läti-Leedu sõprusühingu abiesimees ins. Bersinš, Küllali võtsid Balti jaamas vastu Eesti-Läti sõprusühingu tegelased esotsas linnapea A. Uessoniga, Läti saadik V. Šumans j. t.

Kell 11 päeval käisid Läti saatkonnas aastapäeva puhul õnne soovimas sõjavägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner, peaminister prof. J. Uluots ja välisminister prof. A. Piip.

Kell 11.20 võttis Läti delegatsiooni vastu välisminister ja kell 12 oli audients peaministri juures.

Kell 12.20 algas välisministertoomi ruumes Läti-Eesti ja Eesti-Läti sõprusühingute juhatuste konverents. Kell 5 p. l. olj vastuvõtt Läti saatkonnas.

Läti vabariigi aastapäeva õhtul korraldati „Estonia“ kontsertsaalis pidulik aktus, kus esinesid kõnedega välisminister prof. A. Piip, Läti saadik Eestis V. Šumans ja Eesti-Läti sõprusühingu esimees O. Nonacs. Kõnedes vahetati sõbralikke tervitusi ja rõhutati Eesti-Läti ühtekuuluvust ka praegustes uutes olukordades. Kõnele järgnes rikkalik kontsertosa.

19. novembril korraldati Mait Metsanurga, kodanliku nimega Eduard Hubeli, 60 aasta sünnipäeva puhul „Estonia“ kontsertsaalis pidulik aktus, mis kujunes suurejooneliseks austusavalduseks kirjanikule. Vabariigi Presidendi ja Vabariigi Valitsuse nimel tervitas juubilar haridusminister prof. P. Kogerman, kelle kõnele järgnes rohkesti sõnavõtte mitmesuguste organisatsioonide esindajailt. Hinnates Mait Metsanurga teeneid Eesti kirjanduse alal rõhutati aktusel, et juubilar on lisanud suuri väärtusi meie rahvuslikku varaaita.

N. Vene ja Soome läbirääkimised seisavad endiselt surnud punktil.

Olukord, millesse Soome on nüüd sattunud, ja väljavaated, milleda edaspidi tuleb arvestada, leivad jätkuvalt hoolsat käsitlemist Soome lehtedes. Seejuures juhitakse tähelepanu sellele ohvrimeelsusele ja valmisolekule, mida Soome rahvas on juba seni osutanud, ja valmistatakse kodanikke ette eelseisvatest raskustest ülesaamiseks. Nii kirjutab „Uusi Suomi“ oma juhtkirjas muuseas, et oma õiguse ja vabaduse eest on Soome mees ja naine valmis kõik ohverdama. Praegu valitsev olukord võib kesta veel õige kaua ja selle jooksul võib juhtuda üllatusi, mis toovad rahvale veel uusi raskusi. Seepärast peab rahvas kõigiti, nii vaimselt kui ka aineliselt, valmistuma raskete aegade vastu. Ei ole põhjust uskuda, et lähemad kuud tooksid enesega kaasa pööret õnnelikumasse suunda, vaid palju võimalikum on, et raskused veelgi kasvavad ja eriti majanduslikul alal. Meil kõigil on tarvis valmistuda kohandumiseks ebameeldivatele oludele. Enne kõike olgu meile selge, et meil tuleb kogu see aeg, mil kestab see ebakindel olukord, säilitada küllalt tugev erapooletuse kaitse. See nõuab suuri ohvreid nii rahvalt kui ka riigilt. Selle vältimatuse kohaselt tuleb

ka eraisikuil ja riigil juhtida oma tegevust. Kui asjad korraldatakse sihikindlalt ja otstarbekohaselt, siis jõuab meie rahvas kohaneda olukorra nõuetele nii kauaks kui tarvis. Seejuures tuleb kohe arvestada, et küsimus ei või olla kuudest või aastatest. Otsustavaks teguriks kõige selle juures on aga see, et me säilitame terve tena ja vähenematutena oma viimsed jõutagavarad, kirjutab „Uusi Suomi“.

22. novembril teatas Saksa politseiülem ja SS juht Himler: Kohe pärast nurjatut tapmiskatset Bürgerbräu keldris 8. novembril võeti tarvitusele abinõud, mis näisid kohastena kuriteo selgitamiseks ja võisid võimaldada kurjategijate või kurjategija tabamist. Ühenduses nende jälitusabinõudega toimus kõigi Saksa piiride kohene sulgemine. Veel samal ööl oli vangistatute seas üks mees, kes püüdis seadusevastaselt pääseda üle Saksa piiri Helveetsiasse. Seejuures oli tegemist 36-aastase Georg Elseriga, kes viimati elas Münchenis. Politsei poolt Müncheni saadetud eridelegatsioon oli vahepeal kindlaks teinud asju, mis vihjasid teo ettevalmistusele ja teostamisele. Kurjategijana näis küsimuse alla tulevat isik, kellest juba 12. novembril võidi anda täpne kirjeldus. Edasised kindlakstegemised tugevdasid kahtlust, et Georg Elser pidi seisma vähemalt mingis ühenduses atentaadiga. Erikomisjoni poolt kindlaks tehtud tõendusmaterjali süüdistusel ning paljude tõsioludega vastamisi seadmise järele andis Elser pärast kangekaelset salgamist 14. novembril täieliku ülestunnistuse. Kriminaalalaloos ainukordselt esineval viisil oli ta nädalapikkusel tööl monteerinud Bürgerbräu keldri ühte kandesambasse ajalisel plahvatava materjali, mille kellaeg oli määratud kuuele päevale või 144 tunnile. Kuriteo kavatsus ulatub tagasi 1938. aasta septembrini või oktoobrini. 1939. a. augustis toimus lõhkekambri sisseehitamine. Lõhkelaadungi ta tõi seitsmendal päeval enne meeleavaldust Bürgerbräu keldri juure. Kuus päeva varem püüdis Elser esmakordselt vahepeal valmis seatud süütemasinat viia lõhkekambrisse. See ebaõnnestus. Ka viies öö enne meeleavaldust oli talle ebasoodus. Ööl neljandast kuni kolmanda päevani enne 8. novembril õnnestus aga Elseril oma süütemasin sisse monteerida ettevalmistatud lõhkekambrisse. Seejärele kurjategija sõitis kohe ära, et sõita Stuttgarti kaudu Helveetsiasse teda juba ootavate kaaslaste juure. Mõningail põhjusil sõitis Elser 7. novembri pärastlõunal veel kord Müncheni tagasi. Tal õnnestus ööl vastu 8. novembril uuesti tungida Bürgerbräu keldrisse, et veel kord isiklikult veenduda kellavärgi tiksumises. Seejuures kurjategija ei olnud unustanud hoolitseda kahina summutamise eest. Ta kordas seda proovi ööl vastu 8. novembril mitu korda. 8. novembril hommikul kurjategija läks piirile. Ööl vastu 9. novembril püüdis ta Konstanza lähedal minna üle piiri Helveetsiasse. Vahepeal teostatud üldine armeerimine tegi talle selle võimatuks ning ta vangistati. Selle ülesande oli temale teinud ja teda rahadega varustanud Briti salateenistus — Intelligence Service. Kuriteo organiseerija oli Otto Strasser. Osa kuriteoga seoses olevatest isikutest on juba vangistatud.

Londonist teatatakse, et kõik jutuaJamised Westminsteri kuluarides olid ühenduses Chamberlaini tea-

daandega alamkojas eelseisvast dekreedid-avaldamisest Saksa ekspordi kaaperdamiseks. Tähendati, et see dekreet on saanud hädatarviliseks fakti tõttu, et rahvusvahelise seaduse järgi võib vaenlase ekspordi vastu abinõusid tarvitusele võtta ainult kättemaksuks. Dekreet selgitab üksikasjaliselt põhjused, miks Briti valitsus selle otsuse tegi, ja defineerib, kuidas rahvusvaheline õigus rakendub praegusele olukorrale. Parlamendi ringkonnad rõhutavad, et Briti valitsus kättemaksuakti ei otsustanud kergemeelselt ja et Saksamaal pole kerge pääseda selle tagajärjedest. Saksamaa vajab kulda ja valuutat, et osta esmajärgulise tähtsusega tooraineid, mis tal puuduvad, ja tema ekspordi kaaperdamine süvendaks tunduvalt ta tööstuse blokaadi. Briti valitsus arvestab, et erapooletud maad protesteerivad oma laevade kinnipidamise vastu, kuid ta püüab teha kõik, mis on ta võimuses, et parandada seisukorda, mis olevat tekkinud üksnes vaenlase seadusevastaste tegude läbi.

Ühenduses Inglise peaministri Chamberlaini teadandega, et Inglismaa takistab edaspidi Saksa kaupade transporti neutraalsetel laevadel, üteldakse Saksa valitsuse ringkonnist, et Saksamaa ei saa veel praegusel silmapilgul teatada abinõude kohta, mida ta kavatab tarvitusele võtta vastuseks Inglismaa abinõudele, kuid Saksa valitsus ootab huviga erapooletute riikide reaktiooni Inglismaa poolt teostatud uue sammu suhtes.

23. novembril Vabariigi Valitsus vaatas läbi ja mõningaid täiendusi tehes kiitis heaks riigi 1939/1940. a. lisaelarve nr. 1 ettepaneku, mis Vabariigi Presidendi teadmisel esitatakse kohe Riigikogule.

Lisaelarve ettepanek on tasakaalus 8,85 milj. krooniga. Kate lisaelarve kuludele saadakse enamlaekumistest rea tuluallikate alal eelarveaasta algult kuni käesoleva ajani. Enamlaekumise koguulatus on küll suurem kui lisaelarve tulude arvestus, kuid tulude lisa-laekumiste kalkulatsioonides tuli olla tagasihoidlik, sest kahel viimasel kuul on mõningates tuludes ilmnunud tagasimineku ja eelarveaasta eelseisvatel kuudel peab arvestama veelgi suurema tagasimineku. Need asjaolud ei lubanud lisaelarve nr. 1 korras võimaldada asutustele suuremaid krediite kui kõnesolevas ettepanekus esineb. Iseenesest on see küllalt tõhus lisa 105,9 milj.-kroonisele algeelarvele, kinnitades riigitulude senist rahuldavat laekumist.

24. novembril „Neue Zürcher Zeitung“ Berliini korrespondent arvab teadvat, et Saksa kõigi relvaliikide kõrgemate ohvitseride vastuvõtmine Hitleri poolt uues riigikantslelei hoones neljapäeval toimus eesmärgil informeerida Saksa sõjajõudude kõrgemaid juhte Hitleri kavatsustest ja anda neile teatavat märgusõna tulevikuks. Kuna selles asjas säilitatakse absoluutset saladust, siis tuleb võtta suurima tagasihoidlikkusega ennustusi ja järeldusi, mille püstitamiseks see nõupidamine võiks anda põhjust. See oli esimene Saksa sõjajõudude sellesarnane kokkukutsumine sõja algusest saadik. Viimane niisugune nõupidamine toimus Hitleri juures Berchtesgadenis veidi enne Poola sõjakäigu algust.

Briti suursaatkond Tokios avaldas järgmise teadaande: Briti admiraliteedi poolt on kindlaks tehtud, et Saksa lennukid on pannud viies erikohas Inglismaa idaranniku kohal välja miine 20. ja 21. novembri ööl. On täiesti selgitatud, et šel teel pandud miinid on vastutavad rasketes kaotustes, millede osalisteks on saanud Briti ja erapooletute riikide laevandus viimaseil päevil neis piirkonnas. Briti suursaatkond on volitatud lisama, et juba pikemat aega oli kahtlustatud mõningate niisuguste meetodite kasutamist Saksa väe jõudude poolt miinide panemisel. Nüüd, kus see meetod on lõplikult

kindlaks tehtud, võidakse tarvitusele võtta sobivaid vastuabinõusid.

25. novembril teatas Leningradi sõjaväeringkonna staap, et samal päeval kell 15.45 avati Soome territooriumilt ootamatul kahurituli N. Liidu väeosadele, kes asuvad üks kilomeeter loode pool Mainilast. Soomlased tulistasid seitse kahuripauku. Kolm punaarmee sõdurit ja üks allohvitser said surma, kuna haavata sai seitse punaarmee sõdurit, üks allohvitser ja üks alamleitnant. Leningradi sõjaväeringkonna staabi esimese osakonna juht kolonel Tihhomirov on saadetud koha peale juurdlust toimetama. Vahejuhtum on sündmuse piirkonnas viibivates väeosades tekitanud suurt pahameelt.

N. Liidu rahvakomissaride nõukogu esimees ja väliskomissar Molotov andis Soome saadikule Moskvas üle noodi, milles nõutakse, et Soome valitsus tõmbaks oma väeosad kohe piirist 25 kilomeetri kaugusele.

Nagu ametlikult teatatakse, on Soome ametivõimud uurinud agentuur Tassi poolt levitatud sõnumis kirjeldatud vahejuhtumi asja ja on konstateerinud, et mingisugust tulistamist Soome poolelt ei ole olnud. Küll on aga piiri taga asuvad N. Liidu väeosad mainitud ajal sooritanud oma poolel õppelaskmisi granaadihitjatega.

Edasi teatatakse, et Molotov on täna Soome saadikule Moskvas annud üle noodi, milles Soome valitsusele tehakse ettepanek alustada juurdlust, kusjuures juurdluse hõlbustamiseks Soome väed tõmmatakse 25 kilomeetri võrra tagasi Soome-N.-Liidu piirilt.

Nagu Berliinist teatatakse, andis Saksa õhujõud laupäeval Inglise laevastikule jälle tugeva löögi. Samal ajal kui Saksa kauglurelennukid töid Põhja-Inglismaalt, Orkney ja Shetlandi saartelt kaasa tähtsaid andmeid, ründasid võitluslennukite üksused Shetlandi saarte ja Inglise ranniku vahel Briti sõjalaevu. Kasutades pilvitust pildusid Saksa võitluslennukid pomme Briti laevadele. Seejuures on muuseum üks ristleja „Aurora“ klassist saanud raske tabamuse ahtrisse. See on juba leidnud kinnitust ülesvõtetest. Võitluslennukid pöördusid kõik tagasi oma baasidesse. Ristlejad „Aurora“ klassist on 5200-tonnised ja on ehitatud 1934.—1936. aastail. Nende kiirus on 32,2 meremiili tunnis. Inglise lennukid püüdsid omalt poolt tungida üle Saksa piiri, kuid sunniti Saksa õhutõrjekahurite poolt tagasi pöörduma. Läänefrontil valitseb üldiselt rahu, välja arvatud kerge kahurväetegevus, mida on märgata Saariimaast lõuna pool ja Weisenburgist ida pool. Üks Saksa luureüksus on toonud kaasa mõned Prantsuse vangid.

26. novembril Soome andis vastuse N. Vene noodile. N. Vene üleantud vastuses üteldakse, et Soome poolel ei ole aset leidnud laskmist kahureist. Küll on aga kindlaks tehtud, et N. Vene poolel on peetud laskeharjutusi, kusjuures Soome poolel võidi näha seda kohta, kus toimus plahvatus. Soome on valmis oma vägesid piirilt tagasi tõmbama siis, kui teeb seda ka N. Vene.

28. novembril esitas N. Liidu valitsus Soome valitsusele vastunoodi, milles avaldatakse äärmist pahameelt Soome seletusele, milles eitatakse tulistamist N. Vene territooriumile Soome poolelt. Vastunoodis üteldakse, et see noot peegeldab Soome valitsuse sügavat vaenulikkust N. Liidu vastu ja on kohane viima äärmuseni kriisi mõlema maa vahekordades. Kuna N. Liidu arvates Soome oma praeguse hoiakuga ei kavatse arvestada N. Liidu ja Soome vahel sõlmitud mittekallaletungipakti määrusi, siis N. Liidu valitsus näeb end sunnitu deklareerima, et arvates 28. novembrist ta peab end vabastatuks kohustustest, mida ta võttis endale mittekallaletungipaktiga. See seletus on viinud N. Liidu ja Soome vahekorra äärmise kriisini.

VÄÄRTMARK!

PILSEN
GLADIAATOR
TÕMMU HIID
INGLISE PORTER

*Tarvitage Le Coq'i õllesid
ja Teie olete endaga rahul!*

JÜRIJOOK
SOODA
KREUZINA
SOODAVESI

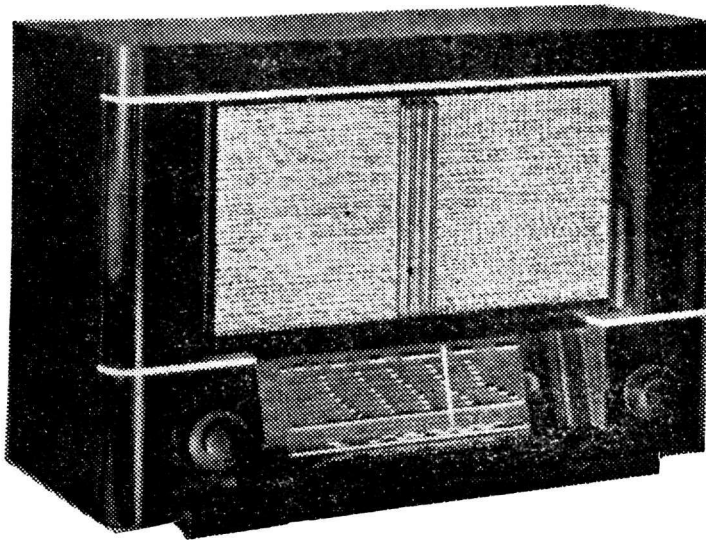

MAHLAJOOGID

LUSCHER & MATIE-
SENI MAHLADEST

A. Le Coq

Tänavused raadiotippsaavutused asuvad

PHILIPS

Olümpia
sarjas

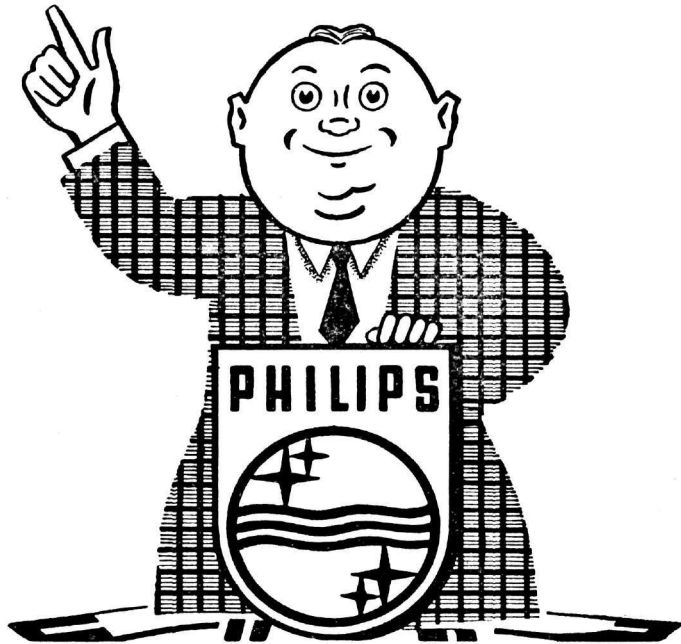
PHILIPS OLÜMPIA II

Tähelepanuvääriv raadioaparaat maailmaturul kõigi viimistlustega, mis soodustavad laitmatut raadiovastuvõttu

Loomulik, puhas ja kristalliselge ülekäanne - garanteeritud maailmakuulsate PHILIPS „Minivatt“ raadiolampide ja erakordselt väljaarendatud valjuhääldaja tõttu.

Tunnustatud erakordne selektiivsus, mis omane juba aastaid PHILIPS raadioaparaatidel ja lubab nõelateravat saatejaamade eraldamist, on veelgi viimistletud.

Ulatuslikum lühilainete vastuvõtt. Juba 13 meetrist alates lühilained pakuvad tervelt 24 tundi järjest lühilainesaatjate eeskavasid aasta ümberringi

Soliidne konstruktsioon ja silmapaistvalt nägus välimus teevad Olümpia II tõeliseks ehteks igale kodule.

Hind ainult Kr. 245.-
Universaal Kr. 255.-

MAAILMAS TÄHISTAB PHILIPS EMBLEEM RAADIO TIPPSAAVUTUSI